REDEMPTIO

A JÁSZ ÉS KUN TELEPÜLÉSEK HONISMERETI LAPJA

XXVIII. ÉVFOLYAM 3. SZÁM **Ára: 500 Ft** **2021. JÚNIUS**

REDEMPTIO (latin szó, ejtsd: redempció) – visszavásárlás, megváltás, önmegváltás. A szó az 1745-ös Jász-kun Redemptiora utal, amikor a jászok és a kunok példás összefogással, saját erejükből visszavásárolták kiváltságaikat Mária Terézia magyar királynő 1745. május 6-án írta alá a jászok és a kunok redempcionális diplomáját.

Szkíta aranykorona másolata
Tillya Tepe (ma Afganisztán) kr. u. I. sz.
Részlet Oszvald Nándor ötvösművész kiállításából ***Fotó: Bán Andrea***

TARTALOM

Apponyi Albert és Jászberény az 1905-ös képviselőházi választásokon ..... 2-3. oldal
A Jászberényi Vadásztársulat megalakulása és működése a Nagy Háború kitöréséig (1883–1914) ..... 4-6. oldal
ZÁDOR ÉS ÁGOTA - Költészet és valóság ..... 6-10 oldal
Emlékezés régi jászberényi tanárokra XXIV. ..... 10-12. oldal
Jász-Nagykun-Szolnok megye Tisza-szabályozás előtti földrajzi nevei az 1860 előtt készült kéziratos térképek névanyaga alapján I. rész ..... 12-13. oldal
JÁSZ ALKOTÓK - Kiss Bertalan ..... 14-15. oldal
A Nagykunság újra-hímzett párnacsupjai ..... 16-17. oldal
Hajdan volt lacházi iparosok és kereskedők 2. rész ..... 18-21. oldal
200 éves a dorozsmai szélmalom ..... 22-23 oldal
Félistenek a kunszentmiklósi Virágh kúriában ..... 23-25. oldal
Pályázati felhívás - Az én történetem, a mi életutunk ..... 25. oldal
Gondolatok a Hamza Múzeum Kor-Társítások című kiállítása elé 1. rész ..... 26-27. oldal
A népi kultúra elkötelezettjei ..... 27-28. oldal
Az Országos Stefánia Szövetség tevékenysége, különös tekintettel Jászberényre 1. rész ..... 28-29. oldal
VERSELŐ JÁSZOK ..... 29. oldal
Vers a jászberényi Szentkúti templom építéséről – datálási kísérlet időjárási adatok segítségével ..... 30. oldal
VISSZATEKINTŐ - Karácsonyi locsolkodás ..... 31. oldal
Elkésett üzenet ..... 32. oldal

József főherceg és Jászberény

1845. május 19–20–21-én fényes ünnepségsorozattal emlékeztek meg Jászberényben a Jászkun Redempció 100. évfordulójáról. József nádor, a jászkunok „szeretett főbírája” is ebben az évben ünnepelte nádorrá választásának ötvenedik évfordulóját. A redempciós emlékünnepség alkalmából egyik fiával, az akkor 13 éves József főherceggel Jászberénybe látogatott, a jászkunokkal együtt ünnepelve a redempció 100. évfordulóját. A kerületek pedig köszöntötték nádorrá választásának ötvenedik évfordulója alkalmából. Ez az ünnepségsorozat tehát kettős ünnep volt a jászkun nemzet életében.

Ezen ünnepségsorozatnak volt egy kedves színfoltja, az ifjú főherceg itt „csapott föl nádor huszárnak, egy verbunkos káplár markába” – olvashattuk a Jászkunság 1870. április 3-i számában. Ezt a verbunkos káplárt Benedek Jánosnak hívták. A Nádor huszárezred feltöltési területe a Jászkunság és a Hajdúság volt. Az ezrednek Jászberényben hadfogadó irodája volt – ma ezt kiegészítő parancsnokságnak nevezhetnénk, akkor „hadfogadó kormány” volt a neve. 1845-ben a parancsnoka Szabó László, aki 1849-ben „kórház- és térparancsnok” -a volt Jászberénynek.

1868-ban alakult meg a magyar királyi honvédség, melynek hosszú időn keresztül József főherceg volt a parancsnoka. Ebbéli tevékenységéből kifolyólag több alkalommal megfordult Jászberényben.

1870. április elsején is meglátogatta az itt állomásozó honvédeket. A város katonai és polgári vezetői a kerületek székházában (ma városi bíróság) fogadták és köszöntötték a „magas vendéget”. Köszöntötték a honvédtisztek, a kerületek tisztikara, Mocsy Ferenc első alkapitány vezetésével, a városi küldöttség nevében Pintér Mihály főbíró, és köszöntötte még néhány egykori 48-as honvéd is.

E köszöntő ünnepségnek szintén volt egy megható színfoltja, a köszöntők sorai között jelen volt Benedek János kerületi csendbiztos is. A főherceg katonai pályafutását 1845-ben Jászberényben kezdte, mint Nádor-huszár, és Benedek János volt huszár néven az „apja”, ő avatta Nádor-huszárrá. József főherceg a jelenlévők között felismerte, „meleg kézszorítások között megölelte, s mindketten könnyekben törtek ki, a kedves emlék, s a viszontlátás fölötti örömben” – olvashatjuk az egykori sajtótudósításban. „Látod apám milyen nagy fiad van!” – mondá Benedeknek a főherceg. Beszélgettek a régi jó időkről, s a díszebédre is meghívta „régi ismerősét” a főherceg.

1871. szeptember 10-én részt vett az 50. honvédzászlóalj zászlószentelésén. A zászlóanyai teendőket felesége, Clotild főhercegnő látta el.

1872 és 1887 között a Magyar Királyi Honvédség Központi Lovasiskolája Jászberényben működött. Az iskola első személyi állományát, parancsnokát, tanárait és növendékeit József főherceg honvéd főparancsnok nevezte ki (1872. évi 1652-es számú főparancs – 1872. szeptember 30.).

1884. november 7-én a főparancsnok

Jászberény 1894. március 1. 9. szám. XXVI. évfolyam.

JÁSZBERÉNY ÉS VIDÉKE.

TÁRSADALMI HETILAP.

A lap szellemi részét illető közlemények a szerkesztőséghez küldendők.

Előfizetési árak:

MEGJELEN MINDEN CSÜTÖRTÖKÖN.

KIADÓHIVATAL:

József főherczeg levele Jászberény város közönségéhez.

Jászberény város képviselőtestülete november hó 5-én tartott rendkívüli közgyűlése alkalmából elhatározta, hogy József főherczeget 25 éves honvédfőparancsnokságának 25-ik évfordulója alkalmából feliratilag üdvözli.

A felirat, melyet közéletünk egyik kinagyadó alakja Becsey Gyula kir. járásbíró szerkesztett s a melyben egész őserejében nyilatkozott meg a régi jászok hódolatteljes szeretete, eljutott rendeltetési helyére s most azon szerencsés helyzetben vagyunk, hogy mi nyújthatjuk elő sorban Ő Fenségének gyönyörű válaszát, melyet köszönetképen városunk polgármesteréhez, illetve a város közönségéhez intézett. A magas válasz szószerint így hangzik:

Jászberény rendezett tanácsú város Közönségének!

A magyar királyi honvédség negyedszázados fennállásának évfordulója alkalmából oly emlékeket ébresztettek keblemben, melyek ezt serdülő ifju koromtól fogva mélyen bevésve és hiven őrizve, töltötték be.

Emlékszem élénken azon szavakra, melyekkel Istenben boldogult felejthetlen édes atyám, családja körében is, a jászkunok hűségét, hazafiságát és vitézségét dicsérte.

Emlékszem az 1845. évi fényes napokra, midőn tehszazados működésének évfordulóján az adta egy hü népnek igaz háláját, midőn büszkén szemlélte azon huszárok delczeg alait, kik 1805-ben ellenségeiken áttörve, azt bámulatra ragadták.

Emlékszem azon örömkönyekre, melyek atyám szemeiben ragyogtak, visszatükröződven a jászkunok szemeiből.

Emlékszem arra is, midőn Jászberény nagyterén önként belépvén a hős jászkun-ezred sorába, és azon — a csaták viharaitól foszlányos lobogóra, mely az ulani diszt napot kiséré, letettem első eskümet.

Büszkén tekintek vissza azon boldog napokra, midőn még félig gyermek, a hűségvirágszín dolmányt mint nádor-huszár viseltem.

De azon Jász-Apáti szülöttje huszárra nagyszerü ezredtársaimra is emlékszem, a ki 1809-ben hü kísérőm volt és hősiesen vivott oldalam mellett három ütközetben.

Mindezek oly emlékek, melyek az ifju szivében oly gyökeret vertek, és nagyon szerette vállak: és melyeket a megöszült ember hiven táplál, mint benső összes ragaszkodást a vele együtt érző jászkunok iránt.

Fogadja Jászberény városa azért legbensőbb forró hálámat engem boldogító ovációjáért és legyen meggyőződve, hogy szivem mélyében gyökerező ragaszkodásom ez által, ha lehet, még erősbült.

Ha a magyar királyi honvédségnek 25 év alatt tanusított haladása Ő császári és Apostoli Felsége, koronás Királyunk legfelsőbb megelégedését és hazánk bizalmát kiérdemelte, úgy köszönje azt az ország saját fiainak, mert a haladás csakis tisztikarunk végtelen kötelességérzetének és hazaszeretetének, valamint a legonyegg kiváló jó akaratának tulajdonitandó, kiket mindnyájukat az ős magyar szellem és apáik legszebb erényei — tántoríthatlan hűség királyunkhoz és hazánkhoz — vezéreltek.

Ilyen viszonyok között Isten áldása sem maradhatott el intézményeinktől és kiérni is fogja örökké!

Fogadja Jászberény város hálás ismétlése mellett benső ragaszkodásom kifejezését, melylyel maradok

Fiumében, 1894. évi Február 25-én.

József főherczeg s. k.

a Honvéd Központi Lovasiskola és az 1. honvéd huszárezred II. osztálya felett szemlét tartott.

1893-ban volt 25 éves a magyar királyi honvédség. Ez alkalomból városunk képviselőtestülete 1893. november 5-én elhatározta, hogy az „ország egykori dicső nádora, a jászkunok grófja és bírája méltó fiának, József császári és királyi főhercegnek, a magyar királyi honvédség főparancsnokának 25 éves jubileuma alkalmából a jászberényi főgimnáziumot „József Főherceg gimnázium” -nak nevezik el – olvasható Blénessy János: Jászberény életrajza a kiegyezés utáni évtizedekben (Jászberény, 1940) c. könyvében, a 88. oldalon.

A közgyűlés József főherceget honvédparancsnokságának 25. évfordulója alkalmából „feliratilag” üdvözli. A Jászberény és Vidéke 1894. március 1-i számában az alábbiakat olvashatjuk:

„A felirat, melyet közéletünk egyik kimagasló alakja, Becsey Gyula királyi járásbíró szerkesztett, s amelyben egész őserejében nyilatkozott meg a régi jászok hódolatteljes szeretete, eljutott rendeltetési helyére, s most azon szeren-

csés helyzetben vagyunk elsősorban Ő Fenségének gyönyörű válaszát, melyet köszönetképpen városunk polgármesteréhez, illetve a város közönségéhez intézett. A magas válasz szószerint így hangzik:
„Jászberény rendezett tanácsú város Közönségének!
A magyar királyi honvédség negyedszázados fennállásának évfordulója alkalmából oly emlékeket ébresztettek keblemben, melyek ezt serdülő ifjú koromtól fogva mélyen bevésve és híven őrizve, töltötték be.
Emlékszem élénken azon szavakra, melyekkel Istenben boldogult felejthetetlen édes atyám, családja körében is, a jászkunok hűségét, hazafiságát és vitézségét dicsérte
Emlékszem az 1845. évi fényes napokra, midőn félszázados működésének évfordulóján az adta egy hű népnek igaz háláját ,midőn büszkén szemlélte azon huszárok délczeg fiait, kik 1805-ben ellenségeiken áttörve, azt bámulatra ragadták.
Emlékszem azon örömkönnyekre, melyek atyám szemeiben ragyogtak, visszatükröződvén a jászkunok szemeiből.
Emlékszem arra is, midőn Jászberény nagyterén önként beléptem a hős jászkun-ezred soraiba, és azon – a csaták viharaitól foszlányos lobogóra, mely az ulmi dicső napot hirdeté, letettem első eskümet.
Büszkén tekintek vissza azon boldog napokra, midőn még félig gyermek, a búzavirágszín dolmányt mint nádor-huszár viseltem.
De azon Jász-Apáti szülöttje huszárra ugyanezen ezredből is emlékszem, a ki 1866-ban hű kisérőm volt és hősiesen vívott oldalam mellett három ütközetben.
Mindezek oly emlékek, melyek az ifjú szívében mély gyökeret vertek, és rajongó szeretetté váltak: és melyeket a megőszült ember híven táplál, mint benső őszinte ragaszkodást a vele együtt érző jászkunok iránt.
Fogadja Jászberény városa azért legbensőbb forró hálámat engem boldogító üdvözletért és legyen meggyőződve, hogy szívem mélyében gyökeredző ragaszkodásom ez által, ha lehet, még öregbíttetik.
Ha a magyar királyi honvédségnek 25 év alatt tanúsított haladása Ő császári és Apostoli Felsége, koronás Királyunk legfelsőbb megelégedését és hazánk bizalmát kiérdemelte, úgy köszönje azt az ország saját fiainak, mert a haladás csakis tisztikarunk véghetetlen kötelességérzetének és buzgóságának, valamint a legénység kiváló jó akaratának tulajdonítandó, kiket mindnyájukat az ős magyar szellem és apáik legszebb erényei – tántoríthatatlan hűség királyunkhoz és lángoló hazaszeretet – vezettek.
Ilyen viszonyok között Isten áldása sem maradhatott el intézményünktől és kísérni is fogja örökké!
Fogadja Jászberény város hálám ismétlése mellett benső ragaszkodásom kifejezését, mellyel maradok József főherczeg s. k.
Fiumében, 1894. évi Február 25-én."
Források:
Blénessy János: Jászberény életrajza a kiegyezés utáni években. Jászberény, 1940
Jászkunság 3. évf. 14. szám – 1870. április 3. 110. p.
Jászberény és Vidéke XXVI. évf. 9. szám – 1894. március 1. 1. p.

Besenyi Vendel helytörténeti kutató

Jászkun redemptiós emlékoszlop avatása Jászberényben

A Covid-járványra vonatkozó egészségbiztonsági rendelkezések sajnos 2021-ben sem engedték meg, hogy a Jászkun kerületek egykori székvárosában, Jászberényben, nagyszabású ünnepséggel emlékezzük meg a Jászkun Redemptio 276. évfordulójáról.

Dávid Sándor fafaragó népi iparművész,

a redemptiós oszlop alkotója

Fotó: Forgó Bence

A szabályok betartása mellett, csupán egy maroknyi emlékező gyűlt össze május 6-án délután Jászberényben a Zagyva partján, a Tulipános-híd előtt, hogy felidézzék a jászok és kunok történelmének eme jelentős eseményét. A rendkívül szolid „ünnepségnek" azonban mégis volt egy emelkedett hangulatú mozzanata. Bolla János emeritus jászkapitány, a Városvédő és Szépítő Egyesület elnöke köszöntő szavai után került sor az új Jászkun redemptiós emlékoszlop felavatására. Az emlékoszlopot Dávid Sándor Jászszentandráson élő emeritus jászkapitány, fafaragó népi iparművész készítette és ajándékozta Jászberény városának. Dávid Sándor már 2020-ban, a redemptio 275 éves évfordulójára elkészítette az emlékoszlopot, de a járvány miatt nem volt mód az ünnepélyes átadására.

Jászkun redemptiós emlékoszlop

Fotó: F B

Az akácfából készült (2 m 20 cm magas és 45 cm széles) emlékoszlop mindkét oldalát ősi szimbólumok díszítik. Az első oldal alján a korona képe, felette az apostoli kettős kereszt látható, szárán életfával. Az oszlop felső traktusán a Jászkun Redemptio évszáma, 1745, felette két koncentrikus körben egy-egy egymással szembeforduló lovas figura, a régi alán lovas amulettek képi világát idézik fel, s a jászok-kunok lovas múltjára utalnak. Az oszlop tetejét az ősi nap szimbólum díszíti.
Az oszlop másik oldalának felső traktusán az első oldalához hasonló nap és lovas szimbólumok találhatók, alatta a 2020-as évszám, a redemptio 275. évfordulójára utalva. Lefelé haladva a végtelenség, majd pedig az erő, a tűz és a hallhatatlanság jelképe, a kétfejű sasmadár zárja le az oszlop díszítését. Az alkotás két oldalán egy-egy kopjafa teszi teljessé a kompozíciót.
Az emlékoszlopot Jászberény közönsége nevében Budai Lóránt polgármester vette át, megköszönve Dávid Sándornak a becses ajándékot, amely révén méltó emléket állíthattunk a Jászkun Redenptio 275 éves évfordulójának.
A rövid ünnepség koszorúzással ért véget.

Dr. Bathó Edit múzeumigazgató

JÁSZ-KUNSÁGI CSALÁDFÁK

A kunszentmiklósi Kelemen család

2014-ben a Puszta Hangja Egyesület rendezvénysorozatában szépszámú érdeklődő előtt mutathattuk be először az országos hírnevet kiérdemlő Kelemen család történetét, tagjainak kiemelkedő cselekedeteit, életútjukat.

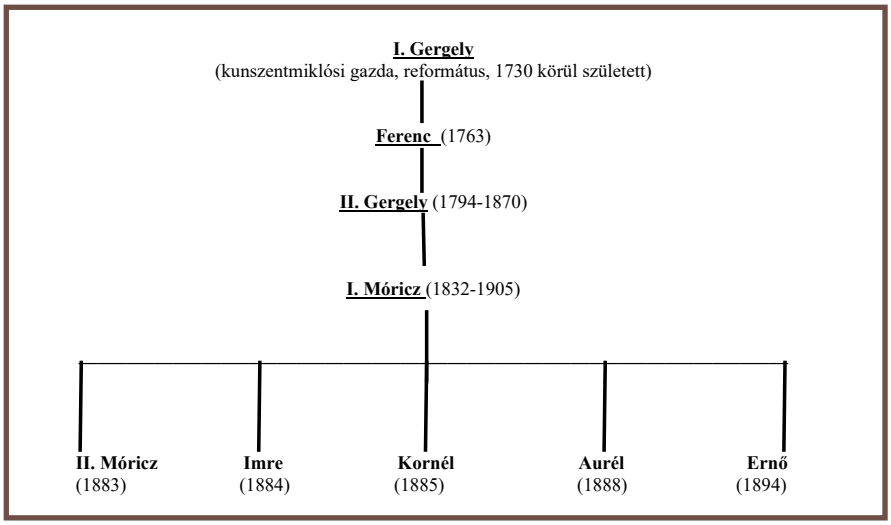

Budapesten az egyik leszármazott hagyatékát sikerült megvásárolnom. Ezen dokumentumok, fotók, tárgyak alkották a kiállítás látványos részét. Néhány családtag országosan ismert volt a maguk korában, így a lexikonok, régi újságcikkek, könyvek szolgáltatták az előadás gördülékenységét.

A Petőfi Népe újságírója is jelen volt e rendezvényen, így híradására egy másik Kelemen leszármazott is bejelentkezett Balogh Mihály tanár úrnál, hogy eladná a család nála lévő dokumentumokat, fotókat, tárgyakat. E két igen jelentős hagyatékanyag tette lehetővé, hogy szűk keretbe foglalhassam ennek az ősi kunszentmiklósi híres családnak közel 300 éves vázlatos történelmét.

A megismert tények alapján állíthatom, hogy a Kelemen családnak feltétlenül helye van a kunszentmiklósi történelmi családok képzeletbeli aranykönyvében, hiszen városunkban és szerte hazánkban tetteikkel rászolgáltak erre. Lapunkban csak rövid összefoglalóra van lehetőség, de önálló kötet megjelentetését is kiérdemlő ezen famíliának nagyszerűsége. Az átláthatóság érdekében a család igen vázlatos családfáját közlöm, mielőtt rátérnék egyes személyek ismertetésére.

Kelemen János neve az első ismert atyafi, aki 1745-ben már szerepel a kunszentmiklósi redemptusok listáján.

I. Gergely 1730 körül születhetett. Abból az időből a protokollum még nem nyújtott biztos adatokat. Ami bizonyos, hogy református őslakos gazdálkodó volt, az 1745-ös redemptios családok egyik tagja.

Ferenc: I. Gergely fia 1763-ban született, felesége Szabados Éva szintén helyi lakos, és közepes birtokkal rendelkeztek. Fiában felismerte a jó szellemi képességeket, ezért iskoláztatását támogatta.

II. Gergely (1794–1870), Ferenc fia a Debreceni Theológiai Akadémián 1824-ben fejezte be teológiai és irodalmi tanulmányait. Tiszaabádon (ma Abádszalók) lelkészként kezdte pályafutását. Lelkésztársa leányát, Gönczy Máriát (1810–1854) vette feleségül. 1834-ben a Kunszentmiklósi Református Gimnáziumba hívták rector-professzornak, mit örömmel elfogadott, és hazatért. Igazgatóként az irodalomtörténetbe került azon döntésével, hogy az 1845-ös esztendőben a kunszentmiklósi barátaival vigadó Petőfi Sándort diákjaival egyetemben fáklyás felvonulás keretében köszöntötték. A kávéházi felköszöntés szónoka az igazgató úr 13 éves fia, Móricz volt. II. Gergely igazgatósága alatt sokat fejlődött a kunszentmiklósi gimnázium.

II. Gergely végrendeletében kérte, hogy korán elhunyt felesége mellé temessék, csak fából készült fejfát állítsanak. Síremléke már nincs meg, de az egyik családi fotón még látható.

II. Gergelynek, a gimnázium igazgatójának négy gyermeke született.

- I. Móricz (1832. Tiszaabád – 1905. Budapest)
- Piroska (1835. Kunszentmiklós – 1901. Kunszentmiklós) (Férje: Sztoics Antal)
- József (1841. Kuszentmiklós – 1844. Kunszentmiklós)
- Kornélia (1843. Kuszentmiklós – 1903. Kunszentmiklós) (Férje: Szikszay Gusztáv)

A két leány síremléke a felszegi temetőben megtalálható.

I. Móricz, II. Gergely fia lett a család leghíresebb tagja. Felesége Kelemen Gizella. Kunszetnmiklóson 1845-ben találkozunk először tettével, amikor Petőfit 13 éves diákként felköszöntötte. 1848-ban az országgyűlési képviselőválasztásra Szendrey Júliával érkező költő lelkes kortese, segítője volt. Felnőtt korában különböző országos lapokban ismertette Petőfi kunszentmiklósi látogatásainak eseménysorát.

17 évesen, 1848 nyarán önkéntes nemzetőrnek jelentkezett a délvidéki szerbek betörésének megakadályozására. Megsebesült a lába, ezért haza kellett hozni a táborból. A szabadságharc kitörésekor Kossuth Lajosnál jelentkezett szolgálatra, de sérült lába miatt adminisztrációs feladatot kapott Görgey Artúr tábornok mellett hadnagyi rangban. A világosi fegyverletételig szolgált.

A szabadságharc bukása után 1850-ben a Pesti Egyetem Filozófiai Tanszékéről hurcolta el a Habsburg büntető adminisztráció. Vád ellene a Kossuth nóta egyik variációjának szerzősége volt. Hat hetet töltött „nehéz vasban", de mivel nem tudták rábizonyítani a szerzőséget, ezért szabadon engedték.

A hagyatékában viszont megtaláltam az egykori kéziratát, melyet valamelyik fia „apánk kezeírása" jegyzettel látott el. Halálakor 1905. április 7-én a Budapesti Hírlap részletes nekrológban a Kossuth nóta szerzőjeként titulálják. A Révai nagylexikon is megemlíti szerzőségét.

Jogi pályára lépett, újságokban cikkeket írt. Bécsben az udvari kancellárián kapott pozíciót, majd az 1867-es kiegyezéskor alakult Magyar Igazságügyi Minisztériumba helyzeték Andrássy Gyula miniszter munkatársaként.

1879-ben a szegedi börtön igazgatója. Kormánybiztosként jelentős részt vállalt a nagy szegedi árvíz utáni újjáépítésben Szegeden. Királyi Curiai bíróvá léptették elő. Több jogi vonatkozású szakkönyvet írt.

1881-ben kötött házasságot egy délvidéki, adai birtokos, 1848-as főhadnagy leányával, a nála sokkal fiatalabb Kelemen Gizellával.

A kunszentmiklósi ősi családi házuk a mai CO-OP áruház helyén állt. Tornácukról az akkori szélesen hömpölygő Bakér túlsó oldalán a gimnáziumot, a paplakot és a templomot láthatták.

Az akkori Kunszentmiklós tájait, épületeit több száz fotóval dokumentálták a család tagjai.
I. Kelemen Móricz kiérdemelte a többi kitüntetése között a Vaskorona Rend Lovagja címet. 1905-ben Budapesten hunyt el 73 éves korában. Kunszentmiklósi temetésén Baksay Sándor református püspökünk búcsúztatta. I. Kelemen Móriczot öt nagyszerű fia gyászolta, akik azután külön-külön is öregbítették a család hírnevét.

II. Móricz, I. Móricz fia Szegeden született 1883-ban. Műegyetemi hallgató korában alapító elnöke volt a Bethlen Gábor Körnek. Gépészmérnöki diplomát szerzett, szakkönyveket írt, jelentős társadalmi funkciókat töltött be. A Magyar Racionalizálási Bizottság igazgatójává nevezték ki. Magyar királyi főtanácsos, és a Magyar Kereskedelmi Statisztikai Értékmegállapító Bizottság elnöke lett.

Imre, a második fiú (1884. Bp.) Gazdasági főiskolát és jogot végzett. A háborúban főhadnagyként kisezüst, nagyezüst és Bátorságért kitüntetéseket érdemelt ki. Magyar királyi jószágigazgatói címet kapott Horthy Miklóstól, amit Teleki Páltól vett át. Magyar Királyi Gazdasági főtanácsossá nevezték ki, a gödöllői Református Egyház főgondnokává választották. Tagja volt a Magyar Kúria Ügyvédi Tanácsának, Pest vármegye Törvényhatósági Bizottságának. Ügyvédként, majd Magyar királyi kormány főtanácsosként működött.
Két gyermeke született: Erzsébet és Imre.

Kornél (1885. Bp.) I. Móricz harmadik fia jogi egyetemet végzett. 1931 és 39 között a Kiskunságon országgyűlési képviselőként jelentős fejlesztéseket hozott Kunszentmiklósra (uszodaépítés, főutcáink macskakövezése, mezőgazdasági fejlesztések stb.)
Az 1936-os Berlini Olimpiára mint az Országos Testnevelési Tanács elnöke (hat éven keresztül) vezette a magyar sportolókat. Kiemelkedő eredményeket értek el, 13 aranyérmet hoztak ifjaink, Kelemen Kornél pedig kitüntetést vehetett át Horthy Miklóstól.
Kunszentmiklósiak szeretetét élvezhette, díszpolgári címet kapott városunktól.
1945 után budapesti lakását, könyvtárát, – mindenét – elkobozták a kommunisták, és teljesen kisemmizve vidékre száműzték.

Aurél (1888. Bp.) I. Móricz negyedik fia jogot végzett. Magyar Királyi tüzérfőhadnagy, többszörösen kitüntetett katonatiszt a nagy háborúban: Vitézségi érem, kisezüst, nagyezüst.
Magyar Királyi kormányfőtanácsos, vállalati igazgató volt. Több tanulmányt írt, több társadalmi funkciót töltött be.
Gyermekei: Edit, Irén, Tibor.

Ernő (1891. Budapest) I. Móricz ötödik fia. Lipcsében Kereskedelmi Főiskolát végzett, hírlapíróként dolgozott. Hollandiában sajtóirodát alapított, kiállításokon népszerűsítette hazánkat. 1932-ben hazaköltözött. 1945-ben lakását és minden vagyonát elkobozták, és vidékre száműzték.
Gyermeke: György.

I. Kelemen Móricz öt kiváló fiának leszármazottjai után már nem kutattam, mivel nem Kunszentmiklóson élnek.
Gizella asszony 1933-as halála után még visszajárt az öt fiú családjaikkal együtt az ősi házba találkozókra, és a több tagban lévő földbirtokok ügyében.
Az utolsó fotón 1962-ben három fiú már idős emberként látható, leszármazottaik pedig a Kornél által építtetett uszodában lubickolnak. (Én ez évben kerültem I. évesként a gimnáziumba).
E nagyszerű családra Kunszentmiklóson már csak néhány sírkő emlékeztet, és az atyafiaknak kijáró szép emlékezet él. Helytörténeti Gyűjteményemben pedig a család dokumentum- és fotótára, irodalmi, szakmai írásaik, könyveik és használati tárgyaik közül nem kevés tétel dokumentálja egy letűnt kor, egy szétszéledt család üzenetét.

Székely Gábor helytörténeti kutató

Jász-Nagykun-Szolnok megye Tisza-szabályozás előtti földrajzi nevei az 1860 előtt készült kéziratos térképek névanyaga alapján II. rész

4. Csépa, Tiszasas, Tiszaug
(CS: Csépa, S: Tiszasas, U: Tiszazug)

1. Akasztó domb (S) 1784/90, 1819/69
2. Alsó-rét (S, CS) 1819/69, 1822/24 1833/44
3. Barna tó fokja (S) 1822/24
4. Bika hát ere (CS, S) 1819/69
5. Bikás sziget (S) 1819/69
6. Bokros (U) 1819/69
7. Bokros hát (S) 1782/85, 1819/69
8. Bőcs oldal (U) 1822/24, 1833/44
9. Czigány ere (U) 1833/44
10. Compód (Czompód) (CS) 1822/24
11. Compód alja (CS) 1833/44
12. Csapefal halom (U) 1784/90
13. Csipsár dűlő (CS) 1782/85, 1822/24, 1833/44
14. Csomorkány (S) 1819/69, 1822/24, 1833/44
15. Csomorkány lapos (S) 1833/44
16. Falu allya (CS) 1822/24
17. Fekete erdő (U) 1822/24
18. Fekete halom (U) 1782/85
19. Fertő (CS) 1782/85, 1833/44
20. Gorsa domb (U) 1819/69
21. Gyojai rét (CS) 1822/24
22. Gyojai sziget (CS) 1819/69, 1822/24
23. Hajlás (CS) 1822/24
24. Hajlat (CS) 1782/85
25. Halesz (CS) 1833/44
26. Halesz halom (CS) 1819/69
27. Három ág fok (S) 1822/24
28. Holt-Tisza (U) 1782/85
29. Homok rét (U) 1822/24
30. Hosszú ér (U) 1819/69
31. Hosszú fertő (S) 1819/69, 1833/44
32. Hosszú Kulyka (Hosszú Kátyú) (S) 1833/44
33. Jobbágyok réttye (S) 1822/24
34. Kanyó fok (CS) 1819/69, 1833/44
35. Kása halom (CS) 1819/69
36. Kása-halmi dűlő (CS, S) 1819/69, 1833/44
37. Kellem (S) 1819/69
38. Kender (S) 1833/44
39. Kender áztató (CS,S) 1822/24
40. Kerek tó (U) 1822/24
41. Kerek tó köze (CS) 1833/44
42. Kert melléki szántó (S) 1833/44
43. Kéménytető lapos (S) 1822/24, 1833/44
44. Kis Pókaház (CS, S) 1819/69
45. Kis Sziget (Alpári sziget) (S) 1819/69, 1822/24
46. Kis-Tisza (S) 1822/24, 1833/44
47. Kis-Tisza hát (U) 1822/24
48. Kokas ér (CS) 1819/69, 1822/24
49. Kokas fok (CS) 1819/69
50. Korhány (CS) 1782/85, 1833/44
51. Korhány halom (CS) 1782/85, 1784/90
52. Körtvélyes sziget (S) 17984/90
53. Községi erdő (S) 1822/24
54. Lább (Lápp) (S) 1822/24, 1833/44
55. Lápp lapossa (S) 1782/85
56. Majvás (CS) 1819/69, 1833/44
57. Marci tava laposa (U) 1819/69, 1822/24, 1833/44
58. Mámai rét (CS) 1819/69, 1822/24, 1833/44
59. Meleg ér (CS) 1819/69
60. Mély ér (CS) 1822/24
61. Mély ér (U) 1819/69
62. Nagy erdő (U) 1822/24
63. Nagy erdő fok (U) 1819/69
64. Nagy fenék (CS) 1822/24

65. Nagy fertő (S) 1819/69, 1833/44
66. Nagy hát (CS) 1822/24, 1819/69
67. Nagy hát (U) 1822/24
68. Nagy kenyérváró halom (U) 1784/90
69. Nagy Mihály foka (CS, S) 1819/69
70. Nagy Pókaház (CS, S) 1819/69, 1833/44
71. Nagy rét (S) 1819/69, 1833/44
72. Nagy tó (S) 1819/69, 1822/24, 1833/44
73. Nagy tó-mellék 1822/24
74. Nyárjas (S) 1819/69
75. Öt halom (CS) 1819/69
76. Öt halom alja (CS) 1819/69, 1833/44
77. Pajta állás (S) 1833/44
78. Pajta állás lapossa (S) 1819/69, 1822/24
79. Patay állás (S) 1819/69, 1822/24
80. Pókaháza (CS, S) 1822/24
81. Pókaháza ere (CS, S) 1819/69
82. Pókaháza lapossa (S) 1819/69, 1833/44
83. Puszta templom (U) 1782/85
84. Rakotyás rét (U) 1833/44
85. Régi szőllő (CS) 1822/24
86. Róka lyuk (CS) 1822/24
87. Rókalyuk hát (S) 1822/24
88. Sasi lapos (S) 1819/69
89. Sasi Pókaház (CS, S) 1819/69, 1833/44
90. Sági erdő (U) 1784/90
91. Sági rét 1819/69, 1833/44
92. Sági sziget (U) 1819/69
93. Sánta leány ere (U) 1819/69, 1822/24, 1833/44
94. Sárkány fok (CS) 1822/24
95. Sebes fok (CS) 1819/69
96. Sulymos tó (CS) 1819/69
97. Sűrű erdő (S) 1833/44
98. Sűrű erdő-köze (S) 1833/44
99. Szék hát (U) 1819/69, 1822/24
100. Széki fenék (U) 1822/24
101. Szikra (U) 1819/69, 1822/24, 1833/44
102. Szőllőalja tó (CS) 1822/24
103. Templom torony (S) 1782/85
104. Tisza
105. Tó fok (S) 1822/24
106. Tópart (U), 1819/69, 1822/24
107. Vadas ér (CS) 1819/69, 1833/44
108. Vadas kert (CS) 1782/85, 1819/69, 1833/44
109. Varga sziget (CS) 1822/24

5. Fegyvernek (F), Bánhalma (B), Kakat (KA), Kenderes (KE), Tiszabő (T)

1. Alsó rét (T) 1819/69, 1822/23, 1833/44
2. Bánhalmi Nagy-halom (B) 1777, 1782/85, 1786, 1819/69
3. Beő eleje (T) 1822/23
4. Békéltető (F) 1822/23
5. Bodzás ér (KE) 1782/85, 1819/69, 1822/23, 1833/44
6. Bokor köze (F) 1819/69, 1833/44
7. Bokor nád (F) 1791, 1821
8. Boták fertő (part) (T) 1819/69, 1822/23, 1833/44
9. Büdös ér (F) 1819/69, 1822/23
10. Büdös halom (F) 1819/69, 1822/23
11. Büdös part (F) 1833/44
12. Büdös tó (F) 1822/23
13. Csendes sziget (KE) 1819/69
14. Csimbojás fenék (T) 1822/23
15. Csíkos ér (F) (B) 1877, 1786, 1819/69, 1822/23
16. Csíkos ér lapossa (B) 1777, 1819/69
17. Csobánka (F) 1819/69, 1822/23
18. Csobánka lapos (F) 1822/23, 1833/44
19. Csonka ér (B) 1822/23
20. Drágucz halom (T) 1782/85
21. Duszteleki halom (T) 1782/85
22. Első derék (KE) 1773
23. Eperjes halom (F) 18. század, 1819/69, 1822/23
24. Eperjes lapos (F) 18. század
25. Falu alja (KE) 1822/23, 1833/44
26. Fegyverneki puszta (F) 1782/85
27. Fegyverneki telek (F) 1819/69
28. Fekete halom (F) (B) 18. század, 1782/85, 1786, 1819/69
29. Felső rét (T) 1822/23, 1833/44
30. Gábris földek (F) 1819/69
31. Gara halom (T) 1822/23
32. Göböly járás (F) 18. század
33. Görbe tó (F) 1791, 1821
34. Görbe tó mocsár (F) 1782/85
35. Görög ér (B) 1786
36. Gróf háttya (B) 1786
37. Gulya hát (KE) 1779
38. Három ág (KA) 1822/23
39. Határ halom (B) (KE) 18. század
40. Hegyes határ (B) 1786
41. Heverő halom (F) 1782/85, 1819/69, 1822/23, 1833/44
42. Heverő hát (F) 1833/44
43. Hiller (Hillér) (F) 1819/69
44. Hosszú-Csíkos tó (B) 18. század
45. Hosszú Kolár (F) 1833/44
46. Hosszú sziget (KE) 1793, 1822/23
47. Jaj halom (B) (T) 1819/69
48. Juhkút fertő (B) (KA) 1819/69, 1822/23, 1833/44
49. Kakat ere (KA) 18. század, 1777, 1782/85, 1786, 1819/69, 1822/23, 1832
50. Kakati földek (KA) 18. század
51. Kakati nagy fűzfa (KA) 1777
52. Kakati telek (KA) 18. század
53. Kaszáló rét (F) 18. század
54. Káposztás állás (F) 18. század
55. Kenderföld (T) 1784/90
56. Kerek fertő 1822/23
57. Kerek Kolár (F) (T) 1833/44
58. Kerek laposa (B) 1822/23, 1833/44
59. Kereszt (F) 1784/90
60. Kettős Csíkos tó (B) 18. század
61. Kettős halom (F) (B) 18. század, 1822/23
62. Kettős lapos (F) 18. század, 1822/23, 1833/44
63. Kis-Bánhalmi puszta (B) 1819/69
64. Kis-Bánhalmi telek (B) 1819/69
65. Kis Hiller (F) 1819/69
66. Kis Purgány (B) 1822/23
67. Kis Tatos-ér (T) 1822/23
68. Kis telek (B) 18. század, 1777, 1786
69. Kis Telek ere (B) 1786
70. Kolbászi puszta (KA) 1819/69
71. Kollát ér (B) 1822/23
72. Kollát halom (B) 1822/23
73. Kolokányos (KE) 1793
74. Konta oldal (KE) 1819/69, 1822/23, 1833/44
75. Körösér-fertő (T) 1822/23
76. Kőhalom (KA) 18. század
77. Kults part (KE) 1822/23
78. Magda fok (F) 1791
79. Magyar falu (F) 1819/69
80. Maros tó (F) 1784/80, 1791, 1822/23, 1833/44
81. Maros tó foka (F) 1791
82. Maros tó sziget (F) 1791, 1819/69 1822/23
83. Melek halom (T) 1819/69
84. Mihályfi tó (T) 1833/44
85. Morotva (T) 18. század
86. Nagy állás (B) 1786
87. Nagy Büdös-tó (F) 1819/69, 1822/23, 1833/44
88. Nagy ér (T) 1819/69
89. Nagy fenék (F) 1833/44
90. Nagy fertő (T) 1822/23
91. Nagy fok (T) 1822/23
92. Nagy halom (F) (B) 1782/85, 1822/23, 1833/44
93. Nagy halom háttya (F) (B) 1786
94. Nagy Hiller (F) 1819/69, 1822/23, 1833/44
95. Nagy Koller halom (F) 1819/69
96. Nagy Purgány (B) 1777, 1822/23
97. Nagy-Tatos ér (T) 1822/23
98. Nagy-Turgonyi telek (KE) 1777, 1782/85
99. Nádas (T) 1833/44
100. Nádas halom (F) 1833/44
101. Parázna fertő (T) 1822/23
102. Pityóka mocsár (F) 1819/69
103. Pons (B) 1777, 1786
104. Ravasz lyuk lapossa (KA) 1793, 1822/23
105. Rév (F) 1782/85
106. Róka lyukas (F) 18. század, 1786, 1819/69, 1832, 1833/44
107. Rudera Templi (B) 1777
108. Sark (KE) 1819/69
109. Sas fészkes (F) 1821
110. Sebes ér (B) 18. század, 1786, 1819/69, 1832
111. Sulymos fenék (F) 1791, 1821, 1833/44

112. Sulymos hát (F) 1833/44
113. Surjány (F) 1791
114. Sváb falu (F) 1819/69, 1833/44
115. Szabajon tó (F) 1833/44
116. Szakállas eleje (F) 1822/23
117. Szakállasi sziget (F) 1822/23
118. Szakállasi telek (F) 1791
119. Szapár falu (F) 1819/69
120. Szejkó derék (KE) 1793
121. Szejkó farok (KE) 1793
122. Szentmiklósi szőllők (F) 1791
123. Szepesi hát (F) (B) 1783
124. Széphalom fertő (T) 1822/23
125. Szérűs kert (B) 1786
126. Szigor (T) 1819/69, 1833/44
127. Szirt (F) 1822/23
128. Tamás András halom (T) 1819/69
129. Taplós hát (F) 1819/69, 1833/44
130. Telki halom (B) 1822/23, 1833/44
131. Templom 1782/85
132. Tenta halom (B) 1777, 1819/69, 1822/23, 1833/44, 1836
133. Tenta halom-ere (B) 1786
134. Tenta halom háttya (B) 1782/85, 1786, 1819/69
135. Tenta kúttya (B) 1786
136. Tille ér (T) 1833/44
137. Tinóka ér (F) 1782/85, 1784/90
138. Tisza (F) (T) 1782/85, 1784/90, 1819/69, 1822/23, 1833/44
139. Tokaj hát (B) 1786
140. Tópart dűlő (T) 1822/23
141. Tökös fenék (F) 1822/23
142. Töviskes lapos (KE) 1793
143. Töviskes sziget (KE) 1822/23
144. Turgonyi halom (KE) 1821
145. Turgonyi telkek (KE) 1777
146. Turgonyi temető (KE) 1777
147. Túri (Tere) halom (F) 1791, 1819/69
148. Ürmös lapos (KE) 1822/23
149. Ürmös sziget (F) 1822/23
150. Ürmös sziget (KE) 1822/23
151. Vadas (F) 1822/23, 1833/44
152. Vadász lapos (KA) 1822/23
153. Vadász sziget (KA) 1822/23
154. Vámos kertje (B) 1786
155. Völgyhát (B) 1786
156. Zakegyház halom (B) 1819/69

6. Jászalsószentgyörgy (JSZ), Jászladány (JL), Jánoshida (JÁN), Alattyán (A)

1. Apáti felüli földek (A) 1819/69
2. Apáti útra járás (A) 1819/69
3. Balaskó fertő (JL) 1819/69
4. Barát ér (JL) 1819/69
5. Barát ér torkolatja (JL) 1819/69
6. Bikás ér (JL) 1819/69
7. Bodor halom (A) 1782/85, 1819/69
8. Borjú hát (JL) 1819/69
9. Borsa laposa (JÁN) 1819/69
10. Borsa töltése (A) (JSZ) 1782/85, 1819/69
11. Csingornák tó (JÁN) 1782/85
12. Csorda csapás (JL) 1819/69
13. Csorda kút (JL) 1819/69
14. Fekete halom (JL) 1819/69
15. Fekete halom ér (JSZ) (JL) 1819/69
16. Görbe ér (JL) 1819/69
17. Hat halom (JSZ) 1782/85
18. Háromágú ér (A) 1819/69
19. Hütte stahl (A) 1782/85
20. Ispánka hát (JL) 1819/69
21. Kereksás halom (JSZ) 1819/69
22. Király rétje (JÁN) (JSZ) 1819/69
23. Kis halom (JL) 1782/85
24. Kis ér köze (JÁN) 1819/69
25. Közepes szék (A) 1819/69
26. Kukorica hát (JSZ) 1819/69
27. Kunami ér (A) 1819/69
28. Kútlaposi földek (JL) 1819/69
29. Kürti fenék (JL) 1819/69
30. Lebuj (Lebuy) (JÁN) 1819/69
31. Lormos (A) 1819/69
32. Malom (JSZ) 1782/85, 1819/69
33. Márkus ér (JL) 1819/69
34. Millér (JL) 1819/69
35. Nagy Békás ér (JL) 1819/69
36. Nagy halom (JL) 1819/69
37. Nagy hát (A) 1819/69
38. Nagy Piráncsi fertő (JL) 1819/69
39. Nagy szék (A) 1819/69
40. Nádas halom (A) 1819/69
41. Ravasz ér (JSZ) (JL) 1794, 1819/69
42. Rácz halom (JL) 1782/85, 1819/69
43. Rácz halom ér (JL) 1819/69
44. Régi dinnyeföldek (A) 1782/85
45. Schüt Bod (JÁN) 1782/85
46. Sebes ér lapossa (JL) 1819/69
47. Serháznál levő (JÁN) 1819/69
48. Szabolcsi oldal (JL) 1819/69
49. Szárnyak kút (JL) 1819/69
50. Szemet dombi fertő (JÁN) 1787
51. Szent Jakab rét (JÁN) 1787
52. Szélső szék (A) 1819/69
53. Szílva hát (A) 1819/69
54. Szívszakasztó (JL) 1819/69
55. Telek ér (JÁN) (JL) 1819/69
56. Tenke ér (JL) 1819/69
57. Virágos fertő (A) 1819/69
58. Vízközi (A) 1819/69
59. Windmühl (JÁN) 1782/85
60. Zagyva (A) (JÁN) (JSZ) 1782/85, 1819/69
61. Zsillérek legelője (JÁN) 1819/69
62. Zsombékos fenék (JL) 1819/69
63. Kétes határ tartomány (JSZ) (JL) 1819/69

folytatjuk

Veresegyházi Béla, ny. gimnázium-igazgató

Emlékezés régi jászberényi tanárokra XXV.

Ebben az írásomban a jászberényi Tanítóképző legendás főigazgatójára, a **magyar-német-pedagógia szakos Andrási Bélára** emlékezem. A József nádor Gimnázium 1944/45-ös tablójáról kiderül, hogy Andrási tanár úr is tanította az osztályt. A tablón a zűrzavaros, utolsó háborús év nyolc érettségizett diákját és nyolc tanárukat örökítette meg Benke László rajztanár, festőművész. Az írásomhoz a tanár úr lányától, dr. Andrási Ildikótól, és unokájától, Fintáné Andrási Györgyitől kaptam kortörténeti dokumentumokat, segítséget, melyet ezen a helyen köszönök.

Andrási Béla (1915–1992) 1915. október 30-án született Budapesten. Édesapja Andrási Béla járásbírósági tisztviselő, földbirtokos volt, aki igen fiatalon halt meg. Osztrák származású édesanyja, Skálnik Anna révén anyanyelve gyakorlatilag német volt.

Andrási Béla 3 évesen

Két fiatalabb testvére volt, Antónia és József. Legidősebb gyermekként édesapja halála után – főleg az egyetemi évek alatt – magántanítványokat vállalt matematikából, hogy segítsen a család anyagi helyzetén.

Az elemi iskola első négy évét a jászberényi zárdaiskolában végezte. Keresztes M. Lucia tanítónő volt az osztályfőnöke. A magatartása és a szorgalma mindvégig dicséretes, tantárgyi teljesítménye jeles vagy kitűnő volt. Érdekes, hogy a nevét a bizonyítványokban különböző módon írták – Az Elemi Népiskolai Értesítő Könyvecskében Andrásy illetve Andrássy, a középiskolai értesítőben és az egyetemi indexben Andrási néven szerepel.

Az Andrási szülők - Andrási Béla és Skálnik Anna *Fotó: X.X.*

Testvéreit is eltérő névvel anyakönyvezték, Antónia családneve Andrásy, Józsefé pedig Andrássy volt. Hogy miért? Nem tudni.

A gimnáziumi tanuló

1925. szeptember elsejével a Jászberényi József nádor Reálgimnázium tanulója lett. 1927-ben a bizonyítványát már özvegy édesanyja írta alá.

A nyolc év alatt több osztályfőnöke volt, I.– II. osztályban Fazekas Ágoston, III.–IV. osztályban Horti József, V. osztályban Gyurmán Endre, VI. osztályban Németh Miklós, VII.–VIII. osztályban Gergely Adolf, akiről többek között a következőket mondta: „Nem szavakkal nevelt, hanem saját példájával, imponáló általános műveltségével, magas szaktudásával, nyelvismeretével, irodalomszeretetével, példás családi életével. Nem mondta, hogy ez a természettudományos világnézet, de a természettudományos világnézethez szükséges alapokat adta meg tanítványainak." (Dr. Kántor Sándorné: Tudós matematikatanárok Hajdú, Szabolcs és Szolnok megye középiskoláiban 1850–1948)

Nyolc éven át a tanulmányi értesítőjében főleg jeles található, az írásbeli dolgozatainak külső alakját rendes vagy csinos jelzővel jellemezték. Ötödik osztályos korától kezdve egyre több közösségi feladatot vállalt és dicséretesen látott el. Ebben a tanévben a botanikus kert felszerelésében, munkálásában tűnt ki szorgalmával, lelkiismeretes gondosságával.

VI. osztályban a Mária Kongregáció háznagya lett. A Széchenyi István gróf Ifjúsági Önképzőkörben segédkönyvtárosi feladatokat látott el, s az iskolai könyvtár kezelésében való buzgó és ügyes segítségéért dicséretet kapott.

VII. osztályban már a Mária Kongregáció asszisztense, az önképzőkörben pedig főkönyvtáros volt, az Ifjúsági Gyorsíró Kör ellenőre lett, nem minden előzmény nélkül. Ugyanis ötödik és hatodik osztályban a Gergely Adolf vezette gyorsírás rendkívüli tárgy óráin vett részt, jeles eredményt ért el. Az ifjúsági könyvtárbeli buzgó munkájáért dicséretet kapott.

1933. április 22-én az aerokör és az önképzőkör közös ülésén előadást tartott, amiről az évkönyvben a következők olvashatók: „Andrássy Béla VII. o. t. ugyanezen az ülésen megismételte a Bolyai-féle párhuzamosság értelmezését, hogy uj tételekre alkalmazhassa azt. Az eredeti két – Euklides-féle értelemben párhuzamos felső és alsó egyenes közti síkrészt a már említett merőleges két síkrészre osztja. Essék a jobboldali síkrészbe az elpattanó legelső nemmetsző sugár, a Bolyai-féle párhuzamos. De a meghosszabbítása nem párhuzamos az alsó egyenesnek a baloldali síkrészbe eső darabjával.

Ha tehát két egyenes Bolyai -féle értelemben párhuzamos egymással, akkor a merőleges felső pontjából kiinduló és a párhuzamosok közötti síkrészbe eső bármely sugár metszi az alsó egyenest. És megfordítva: ha a merőleges felső pontjából húzott és a két párhuzamos közötti síkba eső bármely sugár metszi az alsó egyenest, akkor a két egyenes Bolyai-féle értelemben párhuzamos egymással.

E meggondolás alapján bebizonyítja, hogy a Bolyai-féle párhuzamos egyenesek folytonosan közelednek egymáshoz. Ugyancsak ennek alapján igazolja a következő tételt is: Ha két egyenes Bolyai-féle értelemben párhuzamos egymással és pl. a fölső egyenesen választunk egy pontot, akár az egyenesen, akár annak a meghosszabbításában, mindkét esetben a fölvett ponttól kiinduló vonaldarabok is párhuzamosak az alsó egyenessel.

Végül bebizonyít egy olyan tételt, amely megvilágítja a Bolyai-féle felületeknek és e felületek Bolyai-féle vonalainak tulajdonságait. Ez a tétel igy hangzik: Ha két egyenes Bolyai-féle értelemben párhuzamos egymással, akkor az első egyenesen találhatunk olyan pontot, amelyet összekapcsolhatunk a másik párhuzamos egy bizonyos pontjával s az keletkező egyenes egyenlő szögeket alkot a két párhuzamossal." Előadta a matematikus, aki magyar-német szakos tanár lett.

Az 1933/34-es tanévben bővültek tanórán kívüli feladatai. A Mária Kongregáció asszisztense maradt, az önképzőkör titkárává választották, az aerokörben pedig pénztáros lett.

Az önképzőkörben Az alkoholizmus káros hatásai-ról tartott előadást.

1934. február 24-én Herczeg Ferenc író 70. születésnapján tartott önképzőköri díszgyűlésen ő ismertette az író pályáját. A hősök napján a hősi szobor előtt, a háborús hősök emlékére elszavalható vers vagy elmondható beszéd pályázaton könyvjutalmat nyert. Az ifjúsági könyvtárban ez évben is dicséretesen dolgozott.

A magasabb osztályokban tandíjmentessége volt, vagy kedvezményes tandíjat kellett fizetnie a családnak, ösztöndíjjal is segítették a tanulását. Már ötödik osztálytól évente példás magaviseletéért, szorgalmáért, jó előmeneteléért a Lakatos Mária ösztöndíjalapítvány díját kapta. VII. osztályban a fizikában tanúsított kiváló előmeneteléért ő nyerte el a Rigó Ferenc jutalomalapítványi díjat. Kiemelkedő gimnáziumi munkáját az utolsó tanévben többféle díjjal is elismerték. A „történelemben felmutatott kiváló előmeneteléért" Barla Kálmán jutalomalapítvány díjával, a magyar irodalomból legjobb előmeneteléért néhai Simonyi Gyula jutalomalapítvány díjával és általános szorgalmáért és előmeneteléért a Nagy György István jutalomalapítvány díjával jutalmazták. Középiskolai tanulmányait jeles érettségi vizsgával zárta 1934-ben. Az érettségit követően tovább tanult

Az egyetem

Az egyetemi leckekönyv alapján a budapesti királyi magyar Pázmány Péter Tudományegyetem Bölcsészeti Karán 1934. szeptember 15-én kezdte meg a tanulmányait. Ugyanakkor

magyar-német szakos rendes hallgatóként a budapesti magyar királyi Középiskolai Tanárképzőintézetbe is felvételt nyert.

Az egyetemista

A tanárképző tanterve szerint I. és II. évfolyamon magyar irodalomtörténet, magyar művelődéstörténet, pszichológia, logika, etika, stílusgyakorlat, poetika, retorika és stilisztika, III. és IV. évfolyamban filozófiatörténet, pedagógia és pedagógia története előadásokon vettek részt a hallgatók. A gyakorlóévben theoretikum, módszertan és iskolaegészségtan előadásokat kellett hallgatniuk. A pedagógus diplomához, a pedagógus munkához mind ezekre szükséges volt.
Az egyetemi vizsgái igen jeles vagy jeles érdemjegyűek voltak, s sok helyen az igen szorgalmas, szorgalmas megjegyzés olvasható a leckekönyvében.
Díszes (56 cm x 43 cm méretű) középiskolai tanári oklevelét 1939. szeptember 29-én kapta meg.

A kezdő tanári évek

A középiskolai tanári diplomával a kezében haza került Jászberénybe. A Községi Polgári Fiúiskolában tanított próbaszolgálatos, segéddíjas tanárként, 1939. október 9-től a következő év november 15-éig. Az 1939/40-es tablón látható a tanári karban 50 fiú között.
1940. november 15-étől ideiglenes óraadó tanárnak áthelyezték a Jászapáti Királyi Katolikus Gróf Széchenyi István Gimnáziumba. Kovács Zoltán segéddíjas tanár katonai szolgálatot teljesített, őt helyettesítette. 1941. május 1-től helyettes tanár, majd 1942. június elsejével a magyar királyi vallás- és közoktatásügyi miniszter a királyi katolikus gimnáziumi tanárok létszámába rendes tanárrá nevezte ki.
A jászapáti gimnázium tanárai, diákjai közül sokan teljesítettek katonai szolgálatot. Jászó (Fellner) Tivadar fiatal, kezdő testnevelő tanár életét is vesztette. Andrási tanár úr emlékcikket írt az Ugar című újság 1942. 2. számában a háborús hős emlékére. „(…)

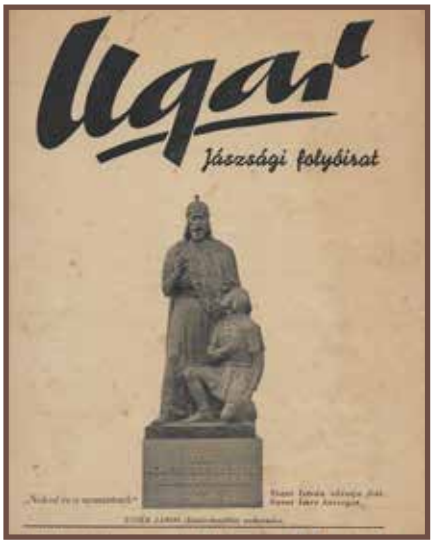

Az Ugar című újság címlapja

Nem nevelhetett életével, csak halálával. Halála azonban csak a test halála: lelkének lobogó idealizmusa, rajongó fajszeretete állandóan itt él közöttünk. (…) Nem hal meg az, ki milliókra költi dús élte kincsét…" zárta írását.
1943. december 3-án a Napi Hírek című újságban a következő jelent meg: „A Magyar Távirati Iroda jelenti: A vallás- és közoktatásügyi miniszter (…) Andrási Béla jászapáti kir. kat. gimnáziumi rendes tanárt az állami gimnáziumi tanárok létszámába rendes tanárrá kinevezte."
1943. december 21-én kelt levelében Kováts József igazgató pedig többek között azt írta: „Tekintetes Andrási Béla gimnáziumi rendes tanár Úrnak: (…) „Minthogy Tanár Úr kötelességének mindenben eleget tett és a gondjaira bízott dolgokat rendben átadta, itteni szolgálata alól felmentem, és odaadó, lelkes munkásságáért köszönetemet fejezem ki." December 23-ától ugyanis áthelyezték a jászberényi József nádor Gimnáziumba.

Jászberényi gimnáziumi tanár

Az 1943/44-es tanév évkönyve, személyi ügyek című fejezetében írták: Andrási Béla jászapáti kir. kat. gimnáziumi r. tanárt, a jászberényi m. kir. áll. gimnáziumhoz való egyidejű beosztása mellett, áll. gimnáziumi r. tanárrá 1943. november hó 29-én kelt 113.794./1943. VIII. 1. sz. rendeletével kinevezte." – (r = rendes). A tanárrá lett diák visszakerült hát Alma Materébe.
Már az első évben az V. osztály osztályfőnöke és az ifjúsági könyvtár őre lett. A következő években is megbízták osztályfőnöki feladatok ellátásával, az 1944/45-ös tanévben elsősökkel indult ez a megbízás. Az önképzőkör tanárvezetőjeként segítette a diákok köri munkáját. A kötelező tantárgyi órákon kívül heti 2 órában IV. és V. osztályos tanulók, részére tartott német társalgást.
Az iskola tanári karának módszeres értekezletein különböző témákban tartott előadásokat. Az első jászberényi tanári évében a II. módszeres értekezleten „ismertette az 1939–40., 1940–41., 1941–41. *tanév jegyzőkönyveiben foglalt oktatási és nevelési kérdéseket. A felújított gondolatokból egyrészt okulást szereztek a fiatalabb kartársak, akik ezekben az években nem voltak tagjai az intézetnek, másrészt mindannyian láttuk, hogy az elhintett magból mennyi talált jó talajra, hogyan hajtotta végre a tanári testület a felvetett üdvös gondolatokat"*– olvashatók az elismerő szavak az évkönyvben.
Az 1947/48-as tanév I. módszeres értekezletén pedig *„A magyar irodalom tanítása különös tekintettel* a VII. és VIII *osztály anyagára"* címen tartott előadást.
A gimnáziumi munka mellett közéleti tevékenysége is egyre bővült. A refor-

A fiatal tanár

mátus általános iskolában heti 3 órában német nyelvet tanított az 1947/48-as tanévben.
Tagja volt a Jászberényi Iskolánkívüli Népművelő Bizottságnak, és választmányi tagja a Lehel Torna Körnek.
Az Actio Catholica negyedik kultúrdélutánján, 1944. február 27-én előadószónok volt. „Ahogy Isten az embert látja" címen tartott előadást, melyet így zárt: „Ha Isten akarata szerint élünk, könnyebb lesz a szenvedések elviselése, s a Mindenható, amiként

reánkméri sujtó kezét, ugyanugy le is veszi azt rólunk, s osztályrészedévé tesz annak a földi boldogságnak, melyet ő rendelt nekünk a földön" (Jász Hírlap, 1944. március)
A háború után, 1945-ben megalakult a Pedagógusok Szabad Szakszervezete Jászberényben, melynek elnöke dr. Lessi Viktor a gimnázium igazgatója, titkára Andrási Béla lett.
Az Országos Középiskolai Tanáregyesület tagjainak névsorában is olvasható a neve.
Az 1948/49-es tanév Andrási tanár úr számára az utolsó leheles év volt, hiszen hat év után új helyre, a jászberényi tanítóképzőbe nevezték ki, új kihívások elé került.

A Tanítóképző igazgatója

1949. szeptember 2-án kelt levelében dr. Lessi Viktor gimnáziumi igazgató az alábbiakat írta: *„Értesítem Tanár Urat, hogy a debreceni tankerületi főigazgató úr 1949. évi augusztus 30-án kelt 1556/1949. sz. leiratában áttett vallás-és közoktatásügyi miniszter úr 1949. évi augusztus hó 26-án kelt 1250–40/1949 sz. rendelettel a jászberényi áll. pedagógiai leánygimnázium igazgatói teendőinek ideiglenes ellátásával bízta meg. Amikor a fenti VKM rendeletet Igazgató Urnak átadom, fogadja a magam és a vezetésem alatt álló intézet tanári testületének szerencsekívánalmait. (...) A vezetésem alatt álló intézetben a legnehezebb időben odaadással végzett és az intézet érdekében vállalt felelős munkájáért még egyszer hálám fejezem ki és a mai nappal a szolgálat alól felmentem."*
34 évesen nagy volumenű, sok energiát, figyelmet igénylő ügy-, pénz- és vagyonkezelő feladattal, a tanítóképző vezetésével bízták meg, amely nyugdíjazásáig tartott.
29 évig volt a képző igazgatója, kormányzója, ami döbbenetesen hosszú idő, ami alatt óriási változások, emlékezetes események történtek Andrási Igazgató Úr és a képző életében is. (A berényiek nem tanítóképzőnek, csak képzőnek hívták, hívják).
Néhány tény bemutatásával építem az emléket, ami mutatja azt a sokrétű, gigantikus munkát, amelyet 1949-től végzett Andrási Béla igazgató úr a magyar pedagógusképzés érdekében.
Ebben az időben is kevés volt a tanító, a lámpás, akik a gyermeki értelem fejlődését segítették. Változtatás történt. Az Elnöki Tanács 1950–43. sz. törvényerejű rendeletével 1950 szeptemberében, azaz egy évvel munkakezdése után, a tanítóhiány enyhítésére elkezdődött a négyéves tanítóképzés.
1952-ben 24 felnőtt dolgozó-hallgatóval indult a dolgozók óvónőképző-intézete, ami szervezetileg a tanítóképző-intézethez tartozott. Az oktatómunkát az intézet tanárai látták el, s az irányítás, vezetés munkája az akkor már négy év óta a tanítóképző igazgatója, Andrási Béla feladata, gondja volt
Teljes embert kívánó munkája mellett az Eötvös Loránd Tudományegyetemen levelező tagozaton elvégezte a pedagógia szakot, 1954-ben szerezte meg a bizonyítványát, s így tanítóképzőben és óvónőképzőben a pedagógia tárgyak tanítására jogosult. Nemcsak szaktárgyai, hanem a pedagógussá válás módszertanát tudatosan alkalmazhatta.
Az 1957/58-as tanév záró értekezletén beszédében az elkövetkező változásokra utalt: „Az iskola egy darabja, része a folyton alakuló, változó, fejlődő életnek. Az egyén élete, jövője, legyen az felnőtt, vagy diák, ezernyi szállal elválaszthatatlanul összefonódik a közösség életével, sorsával." A változás rövidesen ismertté vált. 1958. szeptember 27-ei dátummal a Művelődésügyi Minisztériumból a következő levél érkezett Andrási Béla igazgató úrnak: "A szervezés alatt álló jászberényi felsőfokú Tanítóképző Intézet igazgatói teendőinek ellátásával – jelenlegi munkaköre és besorolása meghagyása mellett – 1958. október 1-i hatállyal megbízom (…) Szigeti József sk. miniszterhelyettes."
A felsőfokú Tanítóképző Intézetté válás előtt Schuk Lajos gimnáziumi igazgatótól Andrási Béla működési bizonyítványát kérték, aki 1959. január 29-én hivatalosan igazolta is, hogy Andrási Béla a Lehel Vezér Állami Gimnáziumban működött 1943. december 22-től 1949. szeptember 2-ig.
Bonyodalmas előkésztő munka után, egy év múlva, 1959. szeptember 8-án sor került a Felsőfokú Tanítóképző Intézet ünnepélyes megnyitására." Az új intézmény avató és első tanévnyitó ünnepségét Andrási Béla igazgató nyitotta meg, vázolva a felsőfokú tanítóképzés szükségességét, jelentőségét, nem feledkezve meg azokról a küzdelmes harcokról sem, amelyeknek nem kis szerepe volt abban, hogy Szolnok megye, illetőleg Jászberény kapta meg az új főiskolát pl. olyan riválisokkal szemben, mint Eger városa is" (Tanítóképző Intézet évkönyve, 1968–1971)
Az 1962-ben tanítóképzők igazgatóiból létrejött a Tantervi Bizottság elnökének Andrási Bélát, a jászberényi tanítóképző igazgatóját választották.
A Tantervi Bizottság elnökeként 1969 őszén felkérést kapott a „Művelődési Minisztérium Pedagógusképző Osztályától arra, hogy dolgozza ki a szakcsoportrendszer átalakítására, korszerűsítésére vonatkozó tervezetét. Andrási Béla javaslatában leszögezte, hogy a korszerű tanítóképzést 3 szakcsoport működtetése szolgálhatja a legeredményesebben a felsőfokú intézetekben. Úgy vélte, hogy egy tanítónak ideológiai, pedagógiai és módszertani kulturáltságra van szüksége." (Vincze Tamás) A szakcsoportok később tanszékekké alakultak.
A Tanítóképző Intézetben a kiváló munkát végeztek, de újabb változás történt. Az intézet besorolása magasabb szintre lépett. 1974 augusztus 31-én hírelte a Szolnok Megyei Néplap: „A Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsa tegnap ülést tartott. Az Elnöki Tanács a tanítóképzés színvonalának emelése, a pedagógiai munka társadalmi megbecsülésének fokozása érdekében törvényerejű rendelettel tanítóképző főiskolák létrehozását határozta el. Ennek alapján (…) a jászberényi (…) tanítóképző intézetet – változatlan képzési feladattal – fokozatosan főiskola rangjára emelik. 1975 szeptemberétől a jászberényi Tanítóképző Főiskola lett, igazgatója pedig címzetes főiskolai tanári címet kapott, s főigazgatóként végezte munkáját.
1961-ben indult a kezdetben 100 alatti létszámú majd több száz tanulni akaró résztvevővel az Intézeti Napok rendezvény. Ezen a régiót felölelő pedagógus továbbképzésként indult Intézeti Napokon elhangzott előadások a gyakorlati tapasztalatok és javaslatok összegzésén túl egyre inkább a megkezdett kutatások eredményeiről szóltak. 1964 nyaráig már 7 oktató és 3 gyakorlóiskolai szakvezető 50 tanulmányt vagy cikket publikált országos szintű tanulmánykötetekben, folyóiratokban. Többségük az 1959-ben kinevezettek 14 közül került ki. Mindez pontosan tükrözte a jászberényi tanítóképzésben bekövetkezett alapvető szemléletváltozást. Az Intézeti napok témái kezdetben pl. az olvasóvá nevelés, vagy gyakorlati munkavégzés szakköri keretekben.
A Jászberényi Tanítóképző Intézet tovább fejlődéséhez érdemben járult hozzá az 1970 őszén átadott 16 tantermes új gyakorló általános iskola, valamint a vele együtt épült 68 tanyai gyermek befogadására alkalmas általános iskolai kollégium.
Voltak nagyon nehéz esetek is. ilyen az 1956–57-es történés, amikor nem volt

egyszerű a megoldás. Cseh Géza főlevéltáros írásából idézek: „Jászberényi Városi Tanács Végrehajtó Bizottsága hat tanítóképzős és hét gimnáziumi tanuló kizárásáról hozott határozatot, akik részt vettek a forradalmi eseményekben. Ám az intézmények igazgatói és tanárai túlságosan szigorúnak tartották a döntést és meg akarták akadályozni a tanulók eltávolítását iskolájukból. Ezt a szembeszegülést azonban politikai ellenállásnak tekintették a funkcionáriusok. A vizsgálatokat a megyei tanács művelődési osztályra felterjesztette az Oktatásügyi Minisztériumba, ugyanis a helyi párt – és tanácsi vezetők már kezdtek a pedagógusok ellen fordulni, akik egyébként a forradalomban részt sem vettek. Nem véletlenül írta MolnárJános osztályvezető Jóború Magda miniszterhelyettesnek címzett levelében: «A döntés igen sürgős, mert az igazgatók ellen most mint ellenforradalmárok mentegetőivel szemben lépnek fel, ami egészen súlyos személyi következményekkel fog járni.» Andrási Béla tanítóképzői és Schuk Lajos gimnáziumi igazgatót a minisztérium közbelépése mentette meg a leváltástól és az esetleges további retorziótól”

A újságokban gyakran jelentek meg a jászberényi Tanítóképzővel kapcsolatos hírek a felvételikről, tanévnyitókról, diplomaosztásokról, vizsgákról, a tudománypolitikai irányelvek megvalósításáról, ünnepi műsorokról, új létesítmények átadásáról, s különleges alkalmakról.

Különleges alkalom a díszoklevelek átadása. Az 1963-as ünnepségen elmondott igazgatói beszédben elhangzottak ars poeticája lehet minden tanítónak. Azt gondolom, hogy akik itt végeztek, őrzik is volt igazgatójuk minden szavát: „… a nevelői munka nem mesterség, hanem művészet. Méghozzá a legnemesebb művészet, mert anyaga is a legnemesebb: a szépre szomjazó, az igazságot kereső őszinte gyermekember. Mindaz a szép és igaz, mindaz a jó és nemes, amely az írók, a tudósok, a művészek dolgozó szobáiban, laboratóriumaiban, műtermeiben az emberiség történetének sokszáz éves folyamatában megszületett, mindaz a forradalmi törekvés, amely az emberibb életért küzdő letűnt nemzedékek millióit éltette, a pedagógusok közvetítésével vált hagyománnyá a padokban üldögélő gyermekekben. Nem pótolható semmivel az az élmény, amikor a gyermek értelméhez transzformált nagy gondolatok, igazságok a világban tájékozódást biztosító ismeretek nyomán a feszülten figyelő kis elmék mélyén kigyullad a megértés, az együttérzés fénye, és az a szemek sugarában, az értelmes tekintetekben fénylik vissza a tanítóra.” (Varga Viktória: Gyémánt és aranydiplomákat adtak át Jászberényben, Szolnok Megyei Néplap, 1963. június 4.)

Közéleti tevékenysége

A Hazafias Népfront megyei képviselője volt. 1963-ban február 24 -én országgyűlési választásokra került sor, amelyen a Hazafias Népfront Szolnok megyei listáján országgyűlés képviselővé választották. 1967-ig, egy ciklusban volt az országgyűlés tagja. Az országgyűlésben gyakran felszólalt aktuális kérdések kifejtésével, elemzésével. Így például az általános iskolák tanyasi diákjai részére internátusok létrehozásáról (akkor még sok tanya volt az országban), a jó tanulmányi eredmények (főleg egyetemi) állami díjazásáról, művelődéspolitikai irányelvekről, vagy az oktatási reformtörvény végrehajtásának tapasztalatairól és további feladatairól szóló beszámoló feletti vitában. A megyei pártbizottság, a megyei kulturális tanács, a városi tanács tagja volt.

Elismerései

Munkáját több szinten értékelték, jutalmazták. 1962-ben például a Művelődésügyi Minisztériumtól kapott pénzjutalmat (3500 forintot) a következőkre hivatkozva, melyet közvetlen munkatársai, a nevelőtestület tagjai fogalmaztak meg:”(…) Körültekintő szervező és irányító munkájának eredménye az intézet zavartalan működése. Munkáját mindig a kommunista tanítók képzése iránti lelkesedés hatja át. Munkatársai érdekében, azok jobb munkakörülményeinek biztosítására fáradságot nem kímélve minden lehetőt megtesz. /Pl. 10 család részére harcolt ki lakást/. (…) ösztönző, minden kartárs nevelő és oktató munkáját elismerő, segítőkész magatartásának, valamint a kartársak iránt mindig megnyilvánuló bizalmának eredménye az, hogy mind több a kartársak részéről elinduló kezdeményezés és tudományos munka.”

Országos jelentőségű tevékenysége elismeréseként 1967 novemberében a Munka Érdemrend ezüst fokozatát, 1975. április 4-én Munka Érdemrend arany fokozatát és 1978. december 12-én nyugállományba vonulása alkalmából szintén a Munka Érdemrend arany fokozatát kapta

1973-ban alapította Jászberény városa a Pro urbe-díjat. „… elsőként Andrási Béla. a jászberényi Tanítóképző Intézet igazgatója kapta a kitüntetést. … Az Intézetben végzett eredményes munkája mellett figyelemre méltó

A Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsa
ANDRÁSI BÉLÁNAK
ERDEMES ÉS EREDMÉNYES MUNKÁSSÁGA ELISMERÉSÉÜL
a Munka Érdemrend
arany
FOKOZATÁT ADOMÁNYOZZA
KELT BUDAPESTEN, 1975. évi december hó 12. napján

1975-ben megkapta a Munka Érdemrend arany fokozatát

Andrási Béla közéleti tevékenysége. Másfél évtizede a városi tanács tagja, ez idő alatt sok értékes javaslattal, a lakosság körében végzett fáradhatatlan szervező munkával segítette a város fejlődését.” (Szolnok Megyei Néplap, 1973. november 12.)

A család

1940. május 4-én vette feleségül Áchel Rozáliát. Esküvőjük Jászberényben a főtemplomban volt. Felesége az esküvőkor még 20 éves volt. A háborús körülmények miatt csak 1952 és 1955 között nyílt lehetősége megszerezni az

Andrási Béla és Áchel Rozália esküvői képe 1940-ben

óvónői oklevelet, majd 1962-ben államháztartási könyvelő lett.
Három gyermekük született. Béla Károly József 1941-ben – de az akkori gyermekeket érintő járványban, torokgyíkban meghalt. György Miklós 1943-ban született, sikeres testnevelő tanár volt, sajnos már elhagyta a földi létet. Két leánya van, Andrea és Györgyi. Leánya, Ildikó Mária 1948-ban született, nagyszerű fogorvosként dolgozott nyugdíjazásáig. Neki is két leánya van, Ildikó és Nóra.
A főigazgató úr 1978-ban, közel negyven év szolgálat után ment nyugdíjba. A megérdemelt pihenése csak két év után valósult meg. Ugyanis a Lehel Vezér Gimnáziumban szükség volt helyettesítő munkájára

Befejezésként
Andrási Béla igazgató úr a 29 éve kapott feladatot, a jó, fenntartandó örökölt dolgokat, eredményeket a szinte évente változó közoktatáspolitikai intézkedések között – nem egyszer ellenükben is – megoldotta, megőrizte.
A 29 év újsághírei is mind azt bizonyítják, hogy a jászberényi Tanítóképzőben a pedagógiai oktató-nevelő, a kutató, a tudományos, a kulturális, a sport tevékenység tartalmas, eredményes volt, új feladatok megoldásával is szolgálták a magyar oktatás, a tanítóképzés ügyét. Ehhez kellett egy olyan ember, egy olyan vezető, mint Andrási igazgató úr, aki kollégáival egyetértésben, együttesen pedagógussá nevelte, oktatta a katedrára készülőket, aki ösztönözte az oktatókat a tudományos, a kutatómunkára, aki minden támogatást megadott képzős családja tagjainak, akinek igazgatósága alatt csaknem háromezer tanító kapott diplomát.
Bár Andrási Béla, a legendás főigazgató 1992. március 28-án befejezte földi pályafutását, s feleségével együtt, a Fehértói temetőben nyugszanak, a tanítványai – volt polgáris, volt gimnazista, volt képzős – elmondhatják, hogy az Ő esetében is igaz, amivel Ugar című újság emlékírását zárta: „Nem hal meg az, ki milliókra költi dús élte kincsét…" Emléke örökké fennmarad.

Források
A családtól kapott dokumentumok
A jászberényi József nádor Gimnázium évkönyvei 1925–1948 között
A jászberényi Tanítóképző Intézet / Főiskola évkönyvei
Cseh Géza: Forradalom után… A hatalmi restauráció jellegzetességei. Zounuk - A Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltár Évkönyve 23. Szolnok, 2008
A Szolnok Megyei Néplap számai 1953–1978 között
Vincze Tamás: A hazai tanítóképzés felsőfokúsításának és főiskolásításának akaratlan parvenüi, Nyíregyházi Egyetem, Nyíregyháza

Csörgő Terézia nyugdíjas biológia-kémia szakos tanár

A Dorozsmai Hagyományőrző és Kulturális Egyesület

Dorozsma közösségét jászapáti és jászfényszarui családok alapították 1719-ben. A jász kirajzásból létrejött Magyarország legdélibb települése, Kiskundorozsma, ahol a legősibb lakosok a jászok.
A Dorozsmai Hagyományőrző és Kulturális Egyesület kiemelt figyelmet fordít a település őseinek kultúrájára és történetére. Az egyesület berkeiben működő Dorozsmai Tájház, Nagygazdaház, Dorozsmai Búzakalász Citerazenekar is a település történetének jász eredetét emeli ki. A citerazenekar tagjai jász hímzésű fellépő ruhában gyakran jász népdalcsokrokat adnak elő.
Mindenki ismeri azt a dalt, hogy: *„Nem fúj a szél, nem forog a dorozsmai szélmalom."* Egyesületünk kezdeményezésére közösségi összefogásban, egy életnagyságú Dankó Pista szobrot tervezünk emelni a szélmalom mellé. Az adományok szépen gyűltek, még határon túli magyar testvéreink is támogatták a projektet. Országosan (de talán a világon is) ez lesz a második Dankó Pista szobor. A szobor már majdnem teljesen elkészült. Avatását, ahogy a rendezvények megtartására vonatkozó szabályok engedik, az idén nyár végére tervezzük.
Egyesületünk, ahogy annak idején kezdeményezte a dorozsmai jászok Jász Világtalálkozón való részvételét úgy a redemptióról való megemlékezést is. Összefogással ennek a régi tervünknek is maradéktalanul eleget tettünk. 2021. május 6-án, Jászkun Redemptio évfordulója alkalmából, emléktáblát avattunk. Az emléktábla a dorozsmai emberek összefogásáról állít emléket. A dorozsmai emberek büszkék a múltjukra, településükre, az összetartozásukra és ez az emléktábla is ezt hirdeti. Annak a kornak állít emléket, amikor 160 dorozsmai gazda megváltotta Dorozsma bel- és külterületét. A település életének fontos fejezete az önmegváltás, mely a gazdaság felvirágoztatását eredményezte. Múlt nélkül nem lehet jelenünk sem, ezért szükséges számunkra, hogy településtörténetünk fontos eseményeiről megemlékezzünk. Minden településnek megvan a maga története. *„Egy település olyan gazdag, amilyen múlttal rendelkezik".* Dorozsma története nagyon gazdag, melyben a községet alapító jász családok (kb. 120 fő) és annak ivadékai napjainkban is fontos szerepet töltenek be, mégis oly keveset tudunk múltunkról. Az emléktáblák, a múzeumok, a tájházak, templomok, régi épületek, szélmalmok, köztéri szobrok mind-mind előnyösen szolgálják a település kultúrájának és történetének megismerését. A településen elhelyezett emléktáblák apró jelét mutatják a történetünknek. Mindez erősíti a helyiek identitását, összetartozását, és helyben maradását,

A Dorozsmai Hagyományőrző és Kulturális Egyesület tagjai a redemptiós emléktábla előtt ***Fotó: X.X.***

ami nagyon fontos. A dorozsmai emberek őrzik a kultúrájukat és élik a hagyományaikat. A *Redemptios emléktábla* felhívja a dorozsmai emberek figyelmét az elődeink példaértékű „történelmi" összefogására, hagyományaira és kultúrájára.

Az emléktáblát 2021. május 6-án az ősi dorozsmai dombon álló egyik legrégebbi épület homlokzatára helyeztük el, amely már 1850-ben gazdát cserélt. (Építése még korábbra tehető.) A ház építészeti kialakítását figyelembe véve talán így nézhetett ki egy korabeli redemptus ház is. Az épület azon az ősi dorozsmai dombon áll, ahol egykor a Durusma nemzettség, majd az újra telepítés idején a mai Dorozsma község alapítói telepedtek le.

Avató beszédet mondott: Dr. Marjanucz László történész, a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület elnöke, dr. Fodor Antal önkormányzati képviselő és Deli Albin, a Dorozsmai Hagyományőrző és Kulturális Egyesület elnöke.

Az emléktáblát Dr. Marjanucz László, a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület elnöke és dr. Fodor Antal önkormányzati képviselő leplezték le.

Koszorút helyeztek el: Dr. Fodor Antal önkormányzati képviselő, a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület és a Dorozsmai Hagyományőrző és Kulturális Egyesület tagjai.

Köszönet a tábla állíttatóinak: Dr. Fodor Antal önkormányzati képviselő úrnak, a Csongrád Megyei Honismereti Egyesületnek, a Dorozsmai Hagyományőrző és Kulturális Egyesületnek, a Deli családnak, akik lehetővé tették, hogy már Dorozsmán is megemlékezhetnek azokról a redemptusokról, akik egykor nagy árat fizettek településük autonómiájáért és fejlődéséért. A Dorozsmai Búzakalász Citerazenekar a jászkunsági gyerek vagyok c. népdallal színesitette az eseményt.

Deli Albin, a Dorozsmai Hagyományőrző és Kulturális Egyesület elnöke

Az Országos Stefánia Szövetség tevékenysége, különös tekintettel Jászberényre 2. rész

A Stefánia Szövetség úgy vélte, hogy nyáron nagyobb a csecsemőhalandóság, ezért országos kampányt indított ennek megszüntetése érdekében. A berényi újságban cikket jelentetett meg, sőt összeállítottak egy „tízparancsolatot" is. Szerintük több csecsemő bélhurutban halt meg. Olyan programot is hirdetett, mely által a berényi intézetben táplálkozási tanácsokat kaphattak az édesanyák gyermekeik számára.

A fejlődés folyamatos volt. 1930-ban Jászberényben már 1 vezető tanácsadó orvos, 1 anyavédelmi tanácsadó orvos, 3 védőnő és 1 gondozónő állt az anyák rendelkezésére. Kitekintésképpen vármegyénk települései közül ezen szolgálatok már működtek: Cibakházán, Jászapátin, Jászárokszálláson, Karcagon, Kenderesen, Kisújszálláson, Kunhegyesen, Kisújszálláson, Kunszentmártonban, Mezőtúron, Szolnokon, Törökszentmiklóson és Túrkevén. A szolgálat rendelkezésére 22 orvos, 30 védőnő és 4 gondozónő állt ebben az évben.

A Jász Hírlap szerint évente tartottak Berényben közgyűléseket, 1933-ban újraválasztották Mosó Dezső polgármesterhelyettes elnöküket, társelnökök lettek dr. Szabó Józsefné és dr. Kele István főesperes, apátplébános. Az alapítók évente 40 pengő tagsági díjat, a többiek pedig 1 pengőt, a pártolók pedig 50 filért fizettek.

Alexander Imre alispán negyedéves jelentésében is kiemelte a Stefánia Szövetség tevékenységét, melynek következtében felére csökkent a gyermekhalandóság: „Különös figyelmet érdemel a Stefánia Szövetség fiók intézeteinek működése, aminek eredményeként kell leszögeznünk, hogy amíg 1932. évben az egyéven alul elhalt gyermekek száma 2147 volt, addig a fiókintézetek felállítása után, 1933-ban ez a szám lecsökkent 1402-re. A 7 éven alul elhalt gyermekek száma 1932-ben 845 volt és 1933-ban már csak 487. Tehát a gyermekhalandóság jó 40%-kal csökkent a védőintézetek áldásos működése folytán."

A szövetség minden eszközt igyekezett megragadni a népnevelés terén. Egy Pusztamonostoron tartott felvilágosító napon a Népművelő Testvérek betanították a katolikus iskola növendékeit, akik „színes jelenettel mutatták be a magyar gyermekvédelem égetően fontos szerepét". Hasonló műsoros estről számol be a Jász Hírlap két évvel később (1935. márc. 16.), melyet a jásztelki fiókszövetségben tartottak. Érdekes, hogy az ottani közösség vezetője is a plébános (Rigó Mátyás). Úgy látszik, hogy a plébánosok mindent elkövettek ennek az országos kezdeményezésnek a sikeréért. Dr. Nagy Dezső orvos 1936-ban örömmel üdvözli egy cikkben, hogy egyre több asszony fogadja el a munkatársak tanácsait és látványosan csökken a gyermekhalandóság. „Eleinte a védőnő látogatását is bizalmatlanul fogadták s a tanácsadásokon kevesen mutatták be kicsinyeiket. De az ott kapott jó tanácsok hasznos volta, a kiosztott különféle segélyek lassanként eloszlatták a bizalmatlanságot s ma már minden tanácsadási napon tehetős és szegény anyák igen szép számban jelennek meg kisdedeikkel".

A Jász Hírlap 1936-ban tájékoztat minket arról, hogy Felsőszentgyörgy község és a Gosztonyi család jóvoltából a Stefánia új házát áldotta meg Bánhegyi Béla plébános a szentmise után. Továbbá a délután folyamán Mihalovics Rezsőné és Vezér Miklósné szervezésében nagyszabású kultúrdélutánt is tartottak a Hangya Szövetkezet nagytermében. Egyébként 1936. augusztus 1-jétől volt önálló védőnője a településnek, addig Jászberényből járt ki a gondozónő.

A jászberényi közösség tevékenységéről is beszámolnak az újság hasábjai. A felvilágosító tevékenységnek köszönhetően 21%-ról (1917) 13%-ra csökkent a gyermekhalandóság (1935-ig), továbbá: „A védőnői látogatások száma 1935-ben 9718-ra emelkedett… Az orvosi rendelések száma csecsemőknél 2246, kisdedeknél 865, terheseknél 99 volt. A védencek létszáma volt… 28 terhes, 31 gyermekágyas, 309 csecsemő, 625 kisded". Továbbá jelentős volt a természetbeni adományok sora is. A város népszaporulata évente 150-250 gyermek volt. Még ugyanebben az évben a Magyar Anyák Nemzetvédő Bizottságával karöltve 3 érmet és 21 pengő jutalmat osztott ki a jászberényi sokgyermekes anyáknak.

Időnként a Stefánia szervezésében

műsoros esteket is tartottak. Az egyik ilyen alkalom Jánoshidán volt, ahol Hermán Medárd premontrei kanonokkal összefogva énekek és dalok között ismertették a Stefánia Szövetség áldásos működését, eredményeit. Az érdeklődés növelése céljából az iskolás fiatalokat is felkértek, illetve betanítottak különböző produkciók előadására.

1937-ben a Fiókszövetség dr. Kele István apáplébános elnökletével működött, a számvizsgáló bizottságba beválasztották Suba Lajos városi főszámvevőt, valamint dr. Klein Aladár ügyvédet és Škoda Mária tanítónőt, fővédnökének pedig Borbély György főispánt kérték fel. Ebben az esztendőben a tagság 90-ről 180 főre emelkedett. Néhány statisztikai adat: „Az élveszületettek száma 632, akiket a védőnők 10877 esetben látogattak meg. Az orvosi rendelések száma helybeli csecsemőknél 1343, a községekben 211, terheseknél pedig 124. A védencek száma… Orvosi tanácsadási órák száma: csecsemőknél 148, kisdedeknél 46, terheseknél 44. Teljesen gondozottaké 133."

A városi képviselő testület 1937. július 10-én dr. Schlégl László tisztiorvos javaslatára elhatározza, hogy 1938-ra megalapítják Jászberényben a Zöldkeresztes Mozgalmat is. Egy védőnő, egy vezetőorvos és egy tanácsadó helyiség vélték szükségesnek. A városnak kell biztosítania a szolgálati lakást, valamint a tanácsadó helyiséget és berendezését. Úgy tervezeték, hogy 1000 pengőt kellene a városnak biztosítania, de úgy hogy a rendelőt a volt forgalmi adóhivatal helyiségeiben helyeznék el. A vármegye ehhez 400 pengővel járulna hozzá.

Még ugyanebben az évben húsztagú küldöttség utazik Szolnokra, ahol részt vesznek a vármegyei Stefánia Szövetség megalakulásán. Az egyesület feladata még jobban összefogni a megyében folyó csecsemő- és anyavédelmi munkát. A gyűlésen beszédet mondott dr. Ugron Gábor ny. belügyminiszter is, aki beszámolt az elmúlt 22 év munkájáról. Többek között ezeket mondta: „Ma már 587 orvos és 734 védőnő bevonásával sikerült ezt a halandóságot (csecsemőhalandóság szerk.) 21%-ról 14%-ra csökkenteni. Ez évente mintegy 10000 csecsemő megmentését jelenti, habár a szövetség munkássága az ország népességének még csak 58,5%-át öleli fel. Ebből a szempontból legelöl jár Jász-Nagykun-Szolnok vármegye, hol sikerült a népesség 98,5%-át beszervezni."

Augusztus 22-én a szövetség kitüntette a sokgyermekes magyar anyákat, ebből Jászberénybe 7 ezüstérem is jutott. Ezen felül pénzdíjat is kaptak: 20 pengőt küldött az országos szervezet, a város pedig 70 pengőt tett hozzá.

1938. június 6-án, pünkösdhétfőn gyermeknapot tartott a szövetség. A városháza udvaráról indult el a város és a fiók vezetőinek népes tábora 500 gyermek kíséretében a Margit-szigetre. Ott néhány előadás hangzott el: köszöntők, illetve a Stefánia céljairól, eddig elért eredményeiről is szóltak. Azonban mindenki a gyermekek szavalatait, meséit, előadásait várta ezen a napon. Érdekesség volt, hogy a kicsik felvonulásakor a közönség szavazatokat adhatott le: Ki Jászberény legápoltabb gyermeke?

Az alattyáni fiókszövetség „szokásos tavaszi" jótékonycélú mulattságáról számol be a Jász Hírlap 1939. június 17-én. Ezek szerint az ottani közösség az egyesület céljaira mindig megszervezte ezt a estet. Ilyen alkalmakkor mindig beszámoltak az addig végzett munkáról és tervekről. A cikkből kitűnik, hogy a helyi közösség elnöke Gecse Árpád híres jász festőművész, aki a népünnepély rendezéséért is felelt. Természetesen a falu apraja-nagyja szerepelt a műsorban, talán ezzel kívántak még nagyobb propagandát csinálni az összejövetelnek. „Január 1-én az egész országban a Zöldkereszt veszi át az anyák és csecsemők gondozását. A belügyminiszter legújabb rendeletével végleges formába öntötte az az egészségvédelmi munkát, amelyet az Országos Közegészségügyi Intézet immár 14 év óta a magyar falvakban kifejt. Ez a rendelet egységbe foglalja össze mindazt a munkát, amelyet eddig az országban a Zöldkereszt, a Stefánia Szövetség, a tüdőgondozók és a különféle egészségügyi szolgálatok végeztek. Ez az egységes rendszer biztosítani fogja a magyar falvak és tanyák anyáinak, csecsemőinek, iskolás gyermekeinek védelmét és a tuberkolózisban és egyéb pusztító betegségekben szenvedők gondozását. Ilyen módon vált teljes egésszé az az egészségvédelmi szervezet, amelyet az ugyancsak január 1-én életbelépő népbetegségekről szóló törvény felépít. Az új rendelet megszabja a zöldkeresztes egészségvédelmi munka feladatait, működésének módját, orvosainak és védőnőinek teendőit és a szervezet kapcsolatát az egységesített Országos egészségvédelmi Szövetséggel.

Január 1-től kezdve tehát Magyarországon az egészségvédelmmel csak egy szervezet folglalkozik: a zöldkeresztes szolgálat és emögött egységes szerv fog állni: az Országos Egészségvédelmi Szövetség. Az új egészségvédelmi szerv programja szerint az elkövetkező évben az ország községeiben nagyarányú egészségvédő-ház építkezések indulnak meg".

Ez az átszervezés nem egyedi eset volt, hanem része a kormány átfogó szociális tervezetének: az ONCSA-nak: Országos Nép- és Családvédelmi Alap. „A gazdasági világválságot követően, amikor külföldi kölcsönök segítségével a magyar gazdaság kezdett megerősödni, alapot hoztak létre a legszegényebb családok megsegítésére, szociális életkörülményeik javításának támogatására. E reménytelen helyzetben segített az 1940. augusztus 14-én kihirdetett XXIII. törvénycikk, mely az Országos Nép- és Családvédelmi Alap létrehozásáról rendelkezett". *„Az ONCSA szociálpolitikájának végrehajtásában a fő támasz a Stefánia Szövetség lett, mely kiépítette az anya- és csecsemővédelmi hálózatot. A védőnők rendszeresen kijártak a programban résztvevő családokhoz. Tanáccsal segítették őket, de ugyanakkor ellenőriztek is, hogy a férj munkát vállal-e, hogy a feleség tisztán tartja-e a lakást, rendesen neveli-e, iskolába járatja-e a család a gyerekeket. Elvárták, hogy a juttatásban részesülők egymást is segítsék. Iskolafogászatokat, napközi otthonokat állított föl, egészséges kutakat létesített. Központjai a tisztiorvosok által irányított falusi egészségházak voltak, a feladatokat (köztük tanácsadásokat, rendeléseket, rendszeres családlátogatásokat) az ún. zöldkeresztes védőnők látták el".*

Végezetül a Szövetség 1940. évi adatairól essék néhány szó. 1940-ben 633-an születtek Jászberényben. *„Az Intézetben 283 csecsemőt részesített a Stefánia állandó gondozásban. Ezeket a szüleik rendszeresen behozták vizsgálatra... Jövendő édesanyákat, gyermekágyasokat, csecsemőket, kisdedeket helybeli védőnőink 8125 alkalommal látogatták. Nagy számmal keresték fel a Stefánia orvosi rendelőjét is! Az orvosi rendelésre hozott csecsemők száma: 3441, kisdedeké: 3036, a megjelent terheseké: 609... Kvarc-kezelés kapott 144 csecsemő és kisded 547 esetben. A védőnők nemcsak a városban, de tanyavilágunkban is áldásos szolgálatot teljesítettek. Újerdő, Öregerdő, Közöslegelő, Rekettyés, Tőtevény, Boldogháza, Pórtelek, Szent Imre, Csíkos, Tápió, Sóshida, Jakab stb. tanyakörzete a Stefánia jó szándékú törekvéseit hirdeti... A Stefánia munkásságát társadalmunk áldozathoztala tette lehetővé...* A magánosok is számosan siettek a csecsemő mentő munka szolgálatára. A társadalmi szervezetek közül legelöljáró hosszú éveken, évtizedeken át a Ker. Nőegylet volt. A gyermekmentés

munkájának, a szociális támogatásnak szolgálatára a Nőegylet Házát (Árvaház utcai otthon) teljesen ingyen adták a Stefánia rendelkezésére". A cikk továbbá beszámol a közösség szociális munkájáról, a segélyezésről, valamint az ismeretterjesztő előadásokat is megemlíti.

Ma sokan bírálják az egészségügyet, bírálják akár a védőnői szolgálatot is. Azt azonban elfelejtik, hogy honnan is indultunk, micsoda fejlődési utat kellett bejárnia a Stefánia Szövetségnek, illetve a védőnői szolgálatnak. A védőnők, a cikkben sem szereplő „névtelen napszámosok" néha emberfeletti munkát végeztek. Gondoljunk csak arra, hogy a tanyákon télen-nyáron, esőben-hóban, hidegben és melegben caplattak évről-évre, s meg kellett küzdeniük egyesek közömbösségével, vagy akár ellenállásával. Ez cikk a mai védőnők előtt is egy fejhajtás kíván lenni. Isten áldja munkájukat!

Felhasznált források:

Dr. Suba Györgyné Kocsis Julianna: Az ONCSA áldásos tevékenysége a Jászságban, Jászapáti, 2020

Sugárné Koncsek Aranka: A szegénygondozás, az orvoslás és a közegészségügy története Jászberényben,

Jászsági Füzetek 29. Jász Múzeumért Kulturális Alapítvány, Jászberény, 2000

Zádorné Zsoldos Mária: Jász-Nagykun-Szolnok megye egészségügyi szervezetének, helyzetének fő vonásai 1876–1976.

Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltár Közleményei

2. Szolnok, 1997

Jászberény közgyűléseinek jegyzőkönyvei 1918. június 10.; június 11.; 1920. február 17.; november 19.; 1921. február 16.; július 5.; július 22.

Jász Hírlap, 1921. november 27. 3.; december 25. 3.; 1922. május 28. 2.;1923. június 3. 3.; 1925. október 25. 4.; 1929. augusztus 4. 4.;

1933. július 9. 3.; 1934. március 24. 2.; december 1. 3.; 1936. február 1. 3.; május 23. 4.; július 18. 2.; augusztus 29. 1.; 1937. január 30. 5.; július 3. 1-2.; július 24. 5.; augusztus 28. 1.; 1939. szeptember 3. 5.; 1939. szeptember 9. 1.;

1940. december 28. 4.; 1941. április 5.2.

Jász Újság, 1921. december 8. 2.

Magyar Országos Tudósító 4. kiad. 1933. június 23. XV. évf. 140. sz. Budapest, Magyar Távirati Iroda (heti kiadás)

1926. június 1. 11. 22. sz.

Varga Kamill ferences testvér

JÁSZ ALKOTÓK

Törökné Rusvai Mária festőművész

Török Rusvai Mária festőművész ***Fotó: B. M.***

A jászapáti születésű festőművész ma is szülővárosában él. A festészettel intenzívebben 2007-ben kezdett el foglalkozni, bár mint mondja, rajzolni, festeni már gyerekkorában is szeretett.

Eredetileg látszerésznek tanult, aztán hosszú éveken át műszaki rajzolóként dolgozott. Jelenlegi munkahelye a jászapáti Zöldpatika. Neve végén az „i" újkeletű, a család eredetileg „y"-nal írta a nevét, de őt már 1962-ben i-vel anyakönyvezték. Képei aláírásában azonban ő már visszavette az y-t.

Az indíttatást azt adta, hogy gyermekei kirepültek, és egyszerre rengeteg szabad idővel rendelkezett. 2007-ben vett részt először – a művésztanár Szalkári Rózsa meghívására – a Jász Alkotók Körének (JAK) kéthetes nyári táborán. Ezt 2008-ban a második részvétel követte -innen számítja művészi pályájának indulását. A festés eleinte hobbiként indult, de mára számára mindennapos szenvedéllyé vált, nincs nap, hogy ne vegyen ecsetet kezébe. Először ceruzával dolgozott, aztán rátért az olajfestésre, ami legkedvesebb technikájává vált. Képei zömét kasírozott vászonra festi – a kasírozásban, sőt a keretek elkészítésében is a férje segít –, a feszített vászont azonban túl sérülékenynek ítéli. Készít képeket még farostra is.

Törökné Rusvai Mária önállóan képezte, és ma is képezi magát, a jelenlegi szintre úgyszólván autodidakta módon jutott el. Eleinte a színárnyalatokat gyárilag kapható festékekkel oldotta meg. Ma már saját maga keveri ki – kevesebb alapszínből – a saját színpalettáját. Mindig tanul újat. Az évenkénti két hetes táborok kiváló alkalmat nyújtanak mindig a fejlődésre, amellett, hogy a közösségben végzett munka számára mindenkor nagy élmény, az alkotótársak kritikai észrevételeit is fontosnak tartja. Első önálló kiállítása 2011-ben, 50 éves korában volt, azt évente követték újabbak.

Törökné Rusvai Mária -Orchidea
Fotó: B. M.

Törökné Rusvai Mária -Orchidea
Fotó: B. M.

Sokoldalú művész, csendéleteket, tájképeket éppúgy fest, mint alakos ábrázolásokat. Utóbbiak között nagy szeretettel örökíti meg családtagjait, unokáit, és önarckép formájában önmagát is. Önarcképei közül jellegzetes a Nyár című képe, ahol búzamező és a mátrai látkép elébe helyezve ábrázolta önmagát. Képein a valóságot ábrázolja, élethűen, azaz idegen tőle az absztrakt festészet. Témái ábrázolásához mindig hozzá igyekszik adni saját érzelmeit, látásmódját is. Festményein visszatérő téma a szülőföld, a jászság táj, az ismert utcák, a tanyavilág. Kedveli a statikus, a nyugvó beállításokat.

Törökné Rusvai Mária - A fiatal Sissi
Fotó: B. M.

Törökné Rusvai Mária - Naplemente *Fotó: B. M.*

Törökné Rusvai Mária-Februári felhők *Fotó: B.A.*

Törökné Rusvai Mária-Rózsák *Fotó: B. M.*

Virágcsendéletei között megjelenik a tipikus jászsági növény a napraforgó is. Más csendéletein rózsák, pipacsok, ibolyák mosolyognak ránk. Egyéni sajátsága a különféle alakú felhők megkapóan szép ábrázolása, a haragos fellegektől kezdve a játékos bárányfelhőkig. Mint mondja, a felhők festése mindig kihívást jelent, hiszen a felhők alakja pillanatról pillanatra változik, de épp ezért szereti. A mostani klímaváltozás pedig egyre több különleges felhőt hoz. Portréi között festett képeket Erzsébet királynéról is, különböző életkorokban ábrázolva őt. Elkalandozott a „visszatörléses technika" világába is. Ezzel festette Sissi fiatalkori és szülei portréját is. Jelenleg a Jászivány határában levő Rusvai tanya megfestésén dolgozik.
A festőszoba, a szobák és az előszoba falai szebbnél szebb festményeivel vannak tele. Szabad idejében a szövést is kipróbálta, így néhány saját szövésű futó is díszíti a lakást. A jászapáti Vágó Pál múzeumban jelenleg a Jász Alkotók Köre munkáiból látható egy kiállítás, ennek a Covid-járvány miatt nem volt hivatalos megnyitója. Tavaly a szokásos alkotó tábor is elmaradt.

Törökné Rusvai Mária -Pipacsok
Fotó: B. A.

Bognár Mária újságíró

Volt egyszer egy arisztokrata futballista Jászberényben.

Waldeck (Vári) György (1937–1990) labdarúgó karrierjének története

Waldeck György nevét az ötvenes évek második felében kezdte megismerni a futballt szerető jászberényi közönség, aki a Jászberényi (Aprítógépgyár) Vasas csapatának meccsein ontotta gólokat. A tehetséges csatárra a városhatáron túl az egész országban is felfigyeltek a szurkolók. A Népsport 1957. júniusában megírta, hogy a középcsatárt nem kevesebb mint kilenc (!) NB1-es klub akarta játékosának megszerezni. Az akkori időkben kevesen tudták, hogy Waldeck György egy arisztokrata származású, mert miután felvette a Vári vezetéknevet, származása sok futballrajongó számára ismeretlen maradt. Aztán évekkel később amikor a magyar utánpótlás válogatott tagjaként Hollandiában vendégszerepeltek, akkor figyeltek fel a sajtóhírekből a vájtfülűek, amikor a holland királynő, mint rokonát személyesen fogadta. De a Waldeck család rokonságba állt az angol királyi családdal is. Viktória királynő legfiatalabb fia Waldeck leányt vett feleségül. De hát ez megint egy másik történet. Talán sokak számára érdekes lehet, és ezért is született ez a kis tanulmányunk, hogy még többen megismerjék családjának és labdarugó pályafutásának – amely sajnos nem happy-endes – történetét.
Waldeck család története

Waldeck-Pyrmont német történelmi tartomány-állam a mai Hessen és Alsó-Szászország területén, amely 1180 és 1929 között állt fenn.

A mai Németország területén volt egy kis fejedelemség a *Waldeck-Pyrmont* néven, és a hercegség székhelye Bad Arolsen volt. A területet uraló Waldeck család 1349-ben nyerte birodalmi grófi rangot, amelyet később 1548-ban meg is erősített a német-római császár. A magyarországi kapcsolatokat kutatva a családnak egy már grófi címet viselő tagja is részt vett a törökök elleni harcban az 1664-es szentgotthárdi csatában, mint a birodalmi seregek egyik vezéreként. 1712-től már birodalmi hercegi rangot viselt a Waldeck família. Az I. világháború vereségével a család trónfosztása a 1918-ban következett be. Egy ilyen ismert arisztokrata család részletes története terjedelemben messze meghaladja e tanulmány keretei, ezért csak a királyi Magyarországon letelepedő Waldeck-ek történetére koncentrálunk. A grófi családból *Waldeck Keresztély* cs. k. altábornagy volt az első, aki magyar állampolgárságot kapott, vagy ahogy az akkori kor nyelvezete szerint az 1792. évi országgyűlésen magyar honfiúsítást nyert. A Pallas Nagy Lexikon adata szerint a családnak ezen ága kihalt. A család egy másik ágából telepedett le a királyi Magyarországon Waldeck (I.) Frigyes (1790–1828). A tanulmány függelékében a magyar Waldeck ág családfája megtalálható, így talán sokak számára ez segítségül szolgál.

A magyar Waldeck-ág
Talán mindenkiben felmerül az a kérdés, és maga a történet is érdekes lehet, hogy hogyan kerültek Magyarországra. *Waldeck (I.) Frigyes* gróf beleszeretett egy szép polgári származású leányzóba *Ursule Polle*-ba, vagy magyarosan írva Poll Orsolyába. A szerelemből házasság lett 1816-ban Bonnban, de ez rangon aluli (morganatikus) kapcsolatnak számított és azzal a szigorú döntéssel járt, hogy el kellett hagyniuk a család ősi fészkét, az arolseni udvart. Frigyes katonatiszt volt – szász királyi lovassági őrnagy – a házasságukból három gyermek *Frigyes (II.)* (1822–1885), Gusztáv és Mária született. Frigyes fia dragonyos főhadnagyként a mai Magyarország területén szolgált. Szenvedélyes nagy vadász volt, és egy alkalommal a Tisza menti Roff környékére vetődött, miután a település földesura a *roffi Borbély Gábor* meghívta. Leányát Amáliát báró Bánffy Pál vette feleségül, de a házasság gyermektelen maradt, és az özvegy örökbe fogadta gr. Bethlen Sándor

nejének leányát Kornéliát. A történet számunkra itt válik érdekessé, mert a Borbély családban vendégeskedő Frigyes (II.) itt ismerkedett az örökbe fogadott fiatal és csinos *Bethlen Kornélia* grófnővel. A szerelemből házasság lett, és 1844. január 18-án oltárhoz vezette a boldogságtól sugárzó Kornéliát. Ez a házasság teljes megbékülést hozott az akkor uralkodó Waldeck-Pyrmont házat vezető herceg szívében, és azt eredményezte, hogy Frigyes és testvérei Gusztáv és Mária anyjukkal – Poll Orsolya is – grófi rangot visszakapták. Az uralkodó hercegi ággal való kibékülés legfőbb mozgatója *Teleki Ágnes* grófnő volt, aki Waldeck Hermann felesége volt. Bethlen Kornélia rokonságban állt a későbbi Bethlen István miniszterelnökkel, annak egyik dédnagynénje volt.

Csak érdekességképpen *Orlai Petrich Soma* (1822–1880) a neves festőművész 1887 februárjától nevelői állásban volt Waldeck (II.) Frigyes gyermekei mellett. A gróf saját kezűleg írt köszönő levele szerint mind a családfő és mind a gyermekek szeretetét, ragaszkodását kivívta. A roffi Borbély családból származik a későbbi szolnoki főispán *Borbély György*. A roffi birtokon álló klasszicista stílusú kúriát még a Borbély család építette. A kastély és a földbirtok a gyermektelen Bánffyné Borbély Amália 1864-es halála után került véglegesen a *Waldeck–Bethlen* házaspár tulajdonába. A házasság gyermekáldásban igen gazdag volt, nyolc gyermek: hét leány és egy fiúgyermek született. A leányok neves magyar főúri családokba házasodtak be. Így elmondhatjuk, hogy leányágon igen elterjedt lett a *„Waldeck-ek vére”*. A gazdag magyar főnemesi családok sarjai vették őket feleségül; így kerültek Waldeck leányok a *Jósika bárók*-hoz, a *Magyary-Kossák*-hoz, a *Bárczayak*-hoz, a *Bánffyak*, a *roffi Borbélyok* és még említhetnénk más magyar főúri családokat is, amelyeknek egy-egy nagyanyja, illetve dédanyja született Waldeck grófnő volt. A hét leány mellett az egyetlen fiú *Frigyes (III.)* (1848–1923) – ő volt főhősünk dédnagyapja – is jól nősült, mert 1872-ben feleségül vett egy szép magyar nemes kisasszonyt, Tiszaroff leggazdagabb földbirtokosának a leányát, a *roffi Borbély Etelkát*. Így Tiszaroff új földesurai a Waldeck-kek lettek, és a család uralkodó hercege is gyakorta meglátogatta a magyar rokonságot. Mert nemcsak a Waldeck család magyarországi ágában voltak főúri magyar asszonyok. Herceg Waldeck Hermann porosz császári altábornagy felesége – a korábbiakban már említett – Teleki Ágnes volt, aki erdélyi főúri család leszármazottja. Frigyes (III.) a főhősünk dédnagyapja sok tisztséget töltött be, többek között alelnöke volt a Tiszai Szabályozási Társulatnak

Az egyetlen fiú, *Waldeck (III.) Frigyes* (1853–1923) örökölte a földbirtokot és a kastélyt. A gróf halála után a vagyon az elsőszülött fiának *Waldeck Györgynek* (1873–1940) főhősünk nagyapjának a tulajdonába került, aki 1926-ban lebontatta a régi kúriát, és még abban az évben felépítette a ma is álló új kúriát. A Waldeck család 1911-ben birtoknyilvántartási adatok szerint 956 kataszrális holdnyi földbirtokkal rendelkezett csak Tiszaroff településen. A családnak Pusztamonostoron is voltak birtokai.

A Waldeck család protestáns család volt. A Jász Hírlap 1935. január 26-i száma arról számolt be, hogy *„fényes sikerrel zajlott le gróf Waldeck Frigyes (IV.) védnöksége alatt a farsangi református bál*. A korabeli újság részletesen beszámolt a Lehel szálló összes termében rendezett hagyományos farsangnyitó *Református-bál*-ról”.

A II. világháború után a Waldeck kúria épületében a helyi rendőrőrsöt helyezték el, és napjainkban is ezt a célt szolgálja az épület. A kúria mögött elterülő – mára már elpusztult – parkot mai is *Grófkertnek* nevezi a helyi lakosság. Hősünk édesapja *Waldeck Frigyes (V.)* volt, aki 1906. augusztus 5-én Tiszaroffon született. Polgárleányt vett feleségül, *Csák János* jászberényi földbirtokos Klára nevű leányát. Első házasságából született György. Később elvált és második házasságából – Csánki Julianna kőtelki leány vette feleségül, és a házasságból három gyermek született. Főhősünk édesapjának volt egy híres mondása, amelyre még évtizedek múlva is emlékeztek. Egy régi inasuk mesélte el 1967-ben, hogy gróf Waldeck György *„ csak Bécsben tud jó húslevest enni”*. 1976-ban halt meg Szolnokon.

Vári-Waldeck György Tiszaroffon született 1937. december 12-én. Mindenki által már ismert, hogy a II. világháború vége az ún. *„fel szabad-dúlás”* minden grófi család számára a teljes üldözést és vagyonvesztést hozta. 1945-ben a grófi családot letartóztatták, birtokaikat elvették, közülük többen külföldre menekültek.

Waldek György a csapatával

Waldeck György édesanyjával Jászberénybe költözött, a nagyszülők fogadták be őket, akik nem voltak arisztokraták. Általános iskoláit az Attila utcában, a Szombatfalvi pedagógus házaspár lakásán kialakított szükség *tanteremben* kezdte el. Később a központi, majd a Kossuth úti (az ún. Morgó) iskolában fejezte be. Általános iskolai tanulmányai után forgácsoló ipari tanulónak jelentkezett, és gyakorlati oktatásra 1952-ben az Aprítógépgyárba került. Csak érdekességképpen, akkor Gróf Károly volt az Aprítógépgyár igazgatója. Mondták is akkoriban félig viccesen a helyiek *„egy gróf alkalmazott egy másik grófot”*. A gyár forgácsoló üzemében kitanulta a mesterséget 1952–1955 között és 1955 nyarán felszabadult, szakmunkás bizonyítványt szerzett.

Sportkarrierjének kezdete

Még szakmunkás tanuló volt, de már nagyon szeretett sportolni, és először az atlétikában jeleskedett. A Szolnoki Néplap 1954. márciusi száma részletesen beszámolt a Jászberényi Vasas és Jászberényi Honvéd közötti atlétikai versenyről. A ruganyos jó mozgású fiatal megnyerte – a Vasas színeiben – a *helyből hármasugrást*, míg a *helyből magasugrás* számban második lett. A futball szakosztálynál 1955-ben felfigyeltek az ügyes fiúra – akkor még nem volt tizennyolc éves – és le is igazolták a Vasas ifi foci csapatához. A Vasas az 1955/56-os évben megyei bajnokságot nyert, ő lett az ifjúsági csapat gólkirálya és a megyei ifjúsági válogatott tagja.

Csapatának egyik legtehetségesebb focistája lett, aki még ifjúsági korban volt, de egyre érettebb játéka folyamatosan felfelé ívelt. Beosztása a jászberényi vállalatnál marós szakmunkás volt. Egy-egy felnőtt bajnoki mérkőzésen már csereként is beállt. Elsőként *Csapkay Károly*, a neves mesteredző állította be a felnőttek közé, és a második mérkőzésen már góllal hálálta meg a bizalmat. A következő három év alatt befutott, kétszer gólkirály lett, 38 mérkőzésen 37 gólt jegyeztek a neve mellé. A jászberényi Vasas feljutott az NB II-be. Waldeck György nevét – a Jászberényi Vasas középcsatárát – a város határán túl akkor még alig ismerték a szurkolók, de annál jobban a nagy egyesületek vezetői. Többek között az FTC is, aki a jászberényi kötődésű *Fenyvesi Mátét* küldte le megfigyelőként egy bajnoki mérkőzésre. Fenyvesinek azt mondták a jászberényiek, a 9-es mezű játékost kell megfigyelnie. Csakhogy azon a meccsen Waldeck György a 11-es mezszámot viselte. A Fradi lehangoló jelentést kapott Fenyvesitől.

Tehetségéhez méltatlan karrier

1957 júniusában a középcsatárt nem kevesebb mint kilenc (!) klub akarta megszerezni. Az összes nagy fővárosi klub bejelentkezett az igazoláshoz. Waldeck Gyuri azonban ragaszkodott ahhoz, hogy ő csak a Budapesti Vasasba akar igazolni. Ez abban az időben nagyon szokatlan volt, nyilván messze nem voltak az akkori átigazolások pénzügyei rendezettek, nem hasonlítható a mai tisztább viszonyokhoz. Az viszont vitán felül állt, hogy egy rendkívül tehetséges labdarugó megszerzéséért akkor is komoly harc folyt a klubok között.

A Vasas nevű csapatok mindenütt az országban a közös nagy Vasas szakszervezet révén kapcsolódtak egymáshoz. A Budapesti Vasas is nagyon akarta Waldeck Gyurit leigazolni. Abban az időben a fővárosi csapat csatársorában olyan nagy rutinos játékosok játszottak, mint Szilágyi F., Csordás és Illovszky. Már nem voltak fiatalok, de erejük és tudásuk teljében voltak még, és a válogatott keretbe is kaptak meghívást.

Waldeck átigazolása az akkori szocializmus keretei között teljesen ismeretlen volt, így egy *bartell-üzlet* keretében zajlott le. A jászberényi Vasas átadta Waldeck játékjogát – aki akkor egy üldözött arisztokrata futballista volt – a Budapesti Vasasnak, és ellenértékként a jászberényiek kaptak egy Ikarus autóbuszt, amely akkor a magyar ipar egyik szemefénye volt. Az *üzlet* lebonyolításánál kisebb malőr keletkezett, mert csak hónapok múlva tudták az autóbusz forgalmi engedélyét átadni. Később azonban ezt az autóbuszt használta az Aprítógépgyár kirándulásokon belföldre és külföldre és a fiatalok csoportos utazásaira. De a Vasas focistái mindig elsőbbséget élveztek, mivel mindenki tudta ezt a buszt Vári-Waldeck Gyuriért kapták.

A Népsport, 1957. szeptember 12-i cikke már az átigazolás tényéről számolt

A Népsport bemutatja

Waldeck Györgyöt (Vasas)

Portré a népsportban

be. A tehetséges vidéki középcsatárt a nagy fővárosi Vasas leigazolta.

Az újságíró már reményeket is megfogalmazott, hogy Waldeck Györgyben megtalálták Szilágyi Gyula utódját. A 19 éves 182 cm magas keménykötésű játékos testi adottságai is megvoltak ahhoz, hogy nagy elődjéhez felnőjön. Gyors volt, kiválóan lőtt, első bemutatkozáskor a Vasas tartalékcsapatában rögtön öt gólt lőtt a diósgyőrieknek. A budapesti Vasasban finoman szólva az új igazolás nem váltotta be a hozzá fűződő nagy reményeket, mert mindössze tíz mérkőzést játszott az 1958–59-es években. De közben beválogatták a magyar utánpótlás válogatottba is. Persze nemcsak rajta múlott, hanem a rutinos és eléggé rafinált öregek nem adták könnyen a bőrüket, égették a mérkőzéseken, és gyakran belevitték a fiatal tehetséget a pesti éjszakába, aki egyébként igen jóképű ember volt.

A következő klubja a Győri ETO volt, ahol 40 mérkőzésen 16 gólt rúgott, az 1960 és 1962 közötti bajnoki évadokban. Majd a Pécsi Dózsa következett, ahol sikeres időt töltött el, mert 1962 és 1964 között 42 mérkőzésen tizennégy gólt szerzett. Waldeck Gyuri a Dunai testvérekkel együtt alkotta a csapat belső hármasát.

Vargabetű a karrierben

Ezután a Diósgyőr következett, ahol mindössze csak két mérkőzésen szerepelt. Ezután következett az Egyetértés, amely abban időben az öregedő futballisták menhelye volt, ahol a jobbak vendéglátói állásokat is kaptak visszavonulásuk után. Ezért is hívták a szurkolók *a pincérek és gebinesek* csapatának. Ez a kirándulás Gyuri számára a játék szempontjából sikeres volt, jól ment a játék és gólokat rúgott. Összesítve NB. I-es mérkőzéseinek a száma 126 meccs volt, és összesen 41 gólt szerzett. A 1967-es évben magyar bajnokcsapat lett. Neves élvonalbeli játékosai Kovalik, Landi, Galambos, Gerencsér, Halápi, Józsa, Németh dr., Németh L., Sátori, Vári, és Vasas voltak, a játékosok együttesen több mint 1150 NB I-es mérkőzésen szerepeltek. A játékoskeret átlag életkora viszont 28 év volt. Csak összevetésül, a többi NB I-es csapatok játékoskereteinek átlagéletkora ebben az időszakban 24 év körül alakult.

Közben a szocialista kor akkori követelményének megfelelően megmagyarosította a nevét Vári Györgyre. Persze amikor a nemzeti utánpótlás válogatott futballistájaként kint jártak Hollandiában, sokak legnagyobb meglepetésére a holland királynő is fogadta, mint régi Waldeck rokont.

Azokban az években sajnos a magyar futballban igen gyakori volt a bundabotrány, sajnos ő is belekeveredett, és eltiltották. Eltiltása idején, ha valaki találkozni akart vele, a válasz csak annyi volt – éjjel megtalálod a *Búsuló*

1967-es Egyetértés tagjai

Juhász-ban. Csak azért ott volt megtalálható, mert az étterem egyik vezetője volt. Csapata várta vissza nagyon, hogy újra a zöld gyepen varázsoljon játékával. A Népsport szerkesztője egy interjút is készített vele. Ebből idézünk néhány gondolatot: *„Nagyon megbántam. A foci számomra sokat jelent. A fegyelmi bizottság úgy ítélte meg, hogy hibás vagyok. Éppen az esküvőmre készülődtem. 1968. december 30-a volt. Valaki épp elé tett egy újságot, a Népsport aznapi számát. »Vári egy évig nem játszhat!« Azt hittem végem. Ilyen nagy pofont még nem kaptam az életben."*

A diósgyőri Kovács III. Pál volt az egyik legjobb barátja. Még Pécset ismerkedtek meg és később Diósgyőrben is együtt játszottak. A későbbiekben Kovács III. számtalan anekdotát mesélt Waldeck Gyuriról.

Az élet sajnos rövid időt adott Vári-Waldeck György számára, 1990-ben, 53 éves korában hunyt el. Temetése Jászberényben a Szent Imre temetőben volt, amelyen az NB I-es csapatok zöme képviseltette magát.

Az egy külön történet, hogy különleges tehetségét miért nem tudta kamatoztatni a futball világában. De hát ez már megint egy másik, és talán szomorú történet.

A jászberényi futball szerető közönség közül sokan még emlékeznek rá. Ezzel a rövid kis tanulmánnyal az volt a célunk, hogy neves családja története mellett saját kihasználatlan karrierjéről is megemlékezünk.

Források:
Hoffer András: 110 éves a jászberényi labdarúgás. Jászberény, 2016
Kerekes József: Magyarok a külföldi uralkodóházakban; Erdélyi Lapok, 1933. 01.11 / 8. sz.
Magyar Ifjúság, 1960. július-december (4. évfolyam, 27–53. sz.), 1960. 09. 24 / 39. sz.
Pesti Hírlap, 1898. 09. 2. sz.
Rendkívüli átigazolás vagy játékos börze? Népszabadság, 1957. 06. 05 / 131. sz.
Sárospataki Lapok, 1900–1904, 1923
Szolnok Megyei Néplap, 6. évf. 1954.03. 28 / 74. sz.

Metykó Béla helytörténeti kutató – Hoffer András, a jászberényi futballélet

1967-es Egyetértés tagjai

Hajdan volt lacházi iparosok és kereskedők 2. rész

szakavatott ismerője
Szobafestők és mázolók
Lacháza: Kertesi József, Magyar István
Pereg: Leidich János
Takácsok
Lacháza: Barada József, Kiss András
Pereg: Horák Ferencné, Horák Mihály
Tejárusok
Lacháza: Kamrás Antalné, Kovács Antal, Szűcs Imre
Temetkezési vállalkozók
Lacháza: Kovács Imre, Nagy Antal, Tóth Gyula, Tóth József
Tojáskereskedők
Pereg: Berkes Imréné, Radványi Andrásné
Tüzelőanyag-kereskedők
Lacháza: Farkas József, Kaahn Sándor, Róth Márton, Tóth Lajos
Vaskereskedő
Lacháza: Kaahn Sándor
Vaskerítés-készítők
Lacháza: Móczár István, Tóth Antal
Villanyszerelő

Tóth Lajos tüzelőanyag-kereskedő

Lacháza: Borda István

Az előzőekben említett iparűzők és kereskedők tagjai voltak a kereskedelmi és iparkamara égisze alatt funkcionáló céheknek, ezért is tudhatunk róluk a fennmaradt összesítésekből, kimutatásokból. Azonban rajtuk kívül még meglehetősen sokan folytattak szakirányú tevékenységet céhbeli tagság nélkül. Az alábbi összeállításban képet nyerhetünk ezen sokirányú mesterségbeli foglalatosságokról, mely a Lacházán, az 1739. január 1-jén megkezdett református anyakönyvekből cca. a századfordulóig kigyűjtött adatokra épül.

Az adatgyűjtés csupán a 16 legnépe-

Móczár István gépműhelye 1921-ben

Borda István (baloldalt) és munkásai 1934-ben

sebb ősi lacházi nagycsaládra összpontosult, azokra a családokra tehát, kiknek a legtávolabbi ősei még a Dunaparton, a Belsőfaluban éltek 1739 előtt. A „legnépesebb családok" a biztosíték arra, hogy a reprezentatív kimutatás statisztikailag nagy valószínűséggel megegyezzen egy teljes körű felméréssel, azaz, ha mindenkire kiterjedt volna a kutatás, ami szinte lehetetlen. Így is mintegy 100.000 adat került feldolgozásra csupán a 16 családot véve figyelembe, melyek a következők gyakorisági sorrendben: Bak, Tóth, Kovács, Gózon, Szabó, Kis, Varga, Takács, Gál, Molnár, Nagy, Bece, Gacs, Szecsei, Jaksa és Korsós.

Ezen családneveken kívül, más családnevek is szerepelnek az alábbiakban. Azon személyeké, akik benősültek. Például prózaian megfogalmazva: Szalai Péter és Csizmadia Zsuzsanna fia, Szalai Gábor csizmadia, aki 1856. május 31-én született Kiskunlacházán, 1878. április 10-én nőül vette Kovács János és Huszár Lídia leányát, Kovács Borbálát, aki 1859. augusztus 30-án született Kiskunlacházán (gyermekeik Antal és Gábor néven születtek). Egy másik példa: Kovács Miklós és Kis Lídia fia, Kovács Miklós csizmadia, aki 1838. december 10-én született Dunavecsén, 1861. február 10-én feleségül vette Tóth András és Drahos Julianna leányát, Tóth Rozáliát, aki 1842. február 5-én, Kiskunlacházán született.

Az alábbiakban nemcsak a mesteremberek, hanem a legények is szerepelnek a kimutatásban (átfedések a korábbiakkal olykor-olykor előfordulhatnak).

Jaksa András asztalos mint frontharcos

Asztalosok

Hegedűs Mihály (1845–), Jaksa András (1886–1950), Kovács Imre (1883–1959), Nagy Károly (1825–1895), Kerek Károly (1873–1903), Szabó Károly (1869–1948), Jankay István (1836–), Znamenák István (1879–1943)

Kerek Károly asztalos

Bádogos

Tóth Lajos (1887–1961)

Bognárok

Bak Antal (1890–1955), Bak Gábor (1862–1910), Bak Gábor (1863–), Bak Imre (1838–1879), Bak Kálmán (1886-1919), Bak Sándor (1858-), Bak Sándor (1865-), Jaksa István (1840-), Jaksa István (1850–), Kamrás Antal (1866–), Kovács Bálint (1872–1935), Kovács Ilyés (1890–1959), Lacza Mihály (1861–), Märtz József (1874–), Nagy András (1777–1855), Nagy Lajos (1888–1969), Tóth Ábel (1869–), Tóth József (1817–1866), Tóth Sándor (1847–), Tóth Sándor (1888–), Váli Károly (1879–)

Bak Gábor bognár

Nagy Lajos bognár

Cipészek

Bak Gábor (1836–1885), Bak Ignác (1870–1930), Bak Imre (1855–1921), Bak Imre (1867–), Bak Jónás (1816–), Bak Mihály (1842–1902), Bak Sándor (1884–1934), Bak Sándor (1888–), Cservencsik Mihály (1884–1918), Fejes Imre (1867–1939), Gacs Antal (1876–1964), Galambos Gábor (1865–), Halasi Pál (1870–1913), Halasi Sándor (1880–1915), Józan Pál (1884–), Józsa Lajos (1890–), Kiss Antal (1874–1917), Kiss Imre (1849–1888), Kiss Pál (1888–1979), Korsós Gyula (1873–1945), Korsós István (1837–1885),

Halasi Sándor cipész

Korsós Gyula cipész

Korsós István (1870–1953), Korsós Kálmán (1878–1959), Kovács Ferenc (1872–1944), Kovács Ignác (1868–1944), Kovács Ignác (1869–), Kovács János (1816–), Kovács János (1866–), Kovács Mihály (1876–1903), Kulinák István (1876–), Nagy Gergely (1882–), Nagy Lajos (1882–), Ónodi Mihály (1886–1959), Pintér György

Szűcs István cipész

(1879–1933), Rovnán Ignác (1849–), Szakál János (1843–), Szecsei Imre (1887–1937), Szűcs István (1854–), Tóth Ignác (1874–), Tóth Máté (1864–1903), Tóth Pál (1853–1871), Tóth Sándor (1838–), Varga János (1888–).

Cselédek

Bak Terézia (1882–1928), Devecser Julianna (1827–1897), Fülöp Julianna (1872–), Halász Zsófia (1874–), Kovács Mária (1869–), Kuczmerka Klementina (1868–), Nagy Julianna (1886–1972), Orbán István (1859–), Szabó Eszter (1865–), Szabó Julianna (1853–), Szabó Sándor (1865–), Takács Eszter (1874–), Takács Julianna (1882–), Tóth Etel (1888–1911), Tóth Péter (1839–1929), Varga Erzsébet (1865–), Varga Mária (1869–)

Csizmadiák

Bak Ferenc (1780–1831), Bak Ferenc (1873–1951), Bak Ignác (1877–1899), Bak István (1833–1883), Bak József (1751–1814), Bak József (1814–), Bak Lajos (1835–1885), Bak Zsigmond (1865–1921), Bátor János (1815–), Bugyi Gábor (1842–), Csepregi József (1883–1945), Devecseri Lajos (1836–1867), Gacs Pál (1830–1864), Gacs Pál (1863–1924), Gacs Pál (1872–1924), Gudmon Mihály (1825–1906), Ila Antal (1848–1881), Józsa András (1873–1921), Korsós József (1792–), Korsós József (1802–), Kovács András (1853–), Kovács Gábor (1844–), Kovács József (1867–), Kovács Károly (1876–1931), Kovács Miklós (1838–), Maki József (1870–), Maki Sándor (1856–), Mészáros Lajos (1881–), Mészáros Sámuel (1844–1903), Nagy András (1805–1864), Nagy András (1825–),

Örsi Lajos csizmadia

Nagy Sándor (1777–), Nagy Sándor (1793–), Nagy Sándor (1807–1854), Örsi János (1790–), Örsi Lajos (1870–), Pap Gergely (1777–), Sinte Gábor (1885–), Sipos András (1816–), Sipos Benjamin (1824-), Szabó Imre (1826-), Szabó Mihály (1784–), Szabó Mihály (1817–1882), Szalai Gábor (1856–1919), Szalai Sándor (1847–), Szathmári Dávid (1777–), Tatár Imre (1865–), Tóth András (1807–1875), Tóth János (1830–1886), Vasvári István (1832–)

Éjjeli őrök

Ónodi Mihály (1886–1959), Szabó Sándor (1829–1900)

Favágók

Kiss Antal (1845–), Kiss Gábor (1801–1866), Kiss Gábor (1825–), Kovács István (1804–1862), Molnár Imre (1829–)

Gépészkovácsok

Nagy Imre (1862–1898),Varga Vince (1883–1911)

Géplakatos

Horváth János (1859–)

Hentesek

Becze Sándor (1867–1935), Kéri Benjamin (1889–1933)

Kádárok

Bankos Elek (1837–), Szabó Pál (1880–1917), Tóth János (1869–), Varga Károly (1876–1942), Varga János (1886–)

Kocsisok

Jaksa Pál (1831–1879), Jancsek Nándor (1871–), Juhász János (1849–), Kovács József (1831–1871), Sas József (1864–)

Kocsmárosok

Gál Ignác (1885–), Józan Ambrus (1889–1943), Kovács Gábor

Kovács Gábor italmérése (Széchenyi utca 43)

(1845–1904), (1845–1904), Varga Ferenc (1873–1939), Varga Sándor (1855–1933)

Kovácsok

Bak Ignác (1831–1901), Bak Imre (1893–), Bak János (1870–1935), Bak Lajos (1888–), Bak Sándor (1805–1875), Bak Sándor (1808–1878), Bak Sándor (1812–), Gál Antal (1881–), Hegedűs

Huszár János kovács

Kálmán (1880–1908), Huszár János (1875–), Jaksa István (1818–1860), Joó Károly (1841–1866), Kiss Gábor (1851–), Kiss Mihály (1844–1884), Kovács András (1828–), Kovács Antal (1857–1923), Kovács Antal (1890–1920), Kovács János (1762–), Kovács József (1828–), Kovács Mátyás (1875–1963), Manyák István (1780–), Molnár Pál (1780–1846), Nagy Antal (1837–1857), Nagy Ferenc (1857–), Nagy Gábor (1821–1893), Nagy

Imre (1863–1920), Nagy Imre (1879–), Nagy István (1802–1889), Nagy János (1768–1844), Nagy Lajos (1837–), Nagy Sándor (1794–1864), Nagy Sándor (1862–), Piróth Zsigmond (1874–), Szabó Antal (1880–1951), Szabó Sándor (1847–1917), Varga Benjamin (1841–1918), Varga Károly (1872–1907)

Kőművesek
Farkas Benjamin (1881–), Jaksa Sándor (1875–1942), Kiss Gábor (1812–), Kiss Imre (1839–1903), Korsós La-

Kovács Gábor kőműves

jos (1889–1944), Kovács Gábor (1856–1938), Kovács Imre (1831–1883), Kovács Károly (1872–1954), Matics András (1849–1906), Molnár Imre (1829–), Nagy József (1882–1944), Örsi Antal (1865–1939), Pozsár István (1846–1929), Szecsei Benjamin (1840–1912), Szecsei Benjamin (1878–1966)

Kötélgyártó
Kugyella István (1876–1938)

Lakatosok
Korsós Imre (1883–), Molnár Lajos (1852-1916), Takács István (1781-),

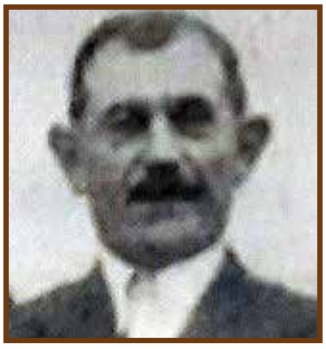

Tóth Antal lakatos

Tóth Antal (1885–1959)

Mészárosok
Becze Sándor (1867–1935), Korsós János (1862–1907), Kovács István (1739–1812), Papp Benjamin (1873–)

Mézeskalácsos
Bak Lajos (1829–)

Mezőőrök
Kiss József (1832–1901), Kovács Antal (1882–1972), Szabó Gábor (1869–), Sződi Mihály (1826–1900), Varga József (1844–1918)

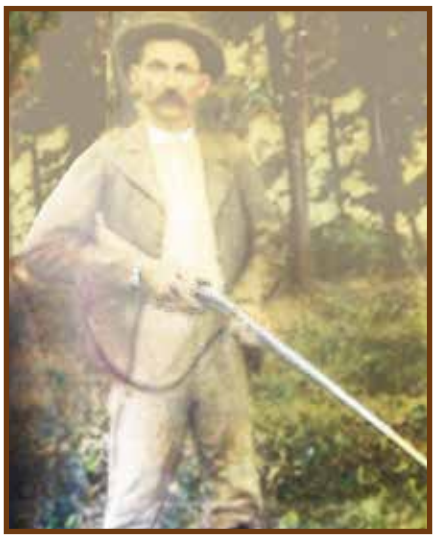

Kovács Antal mezőőr (1882-1972)

Molnárok
Bak Imre (1806–1865), Bak Sándor (1819–1868), Cserna Károly (1836–), Devecsei János (1811–), Devecseri Gábor (1816–), Gacs Imre (1879–), Hegedűs János (1826–)
Huszár Pál (1838–1908), Jaksa János (1818–), Jaksa János (1833–1905), Jaksa János (1845–), Jakus Gábor (1827–), Kamrás Péter (1834–), Kiss Antal (1844–1869), Kiss Sándor (1824–), Kiss Sándor (1828–), Korsós Mihály (1800–1855), Kovács József (1825–1890), Lukács Gábor (1855–), Lukács János (1782–), Nagy András (1815–),
Örsi Ferenc (1826–1909), Rácz Gábor (1836–1906), Tarcai Pál (1828–1856), Torma Károly (1838–), Tóth András (1872–1913), Tóth Sándor (1822–1903), Varga Lajos (1834–), Vörös Lajos (1847–1935)

Szabók (férfi)
Bak Dávid (1774–), Bak Ignác (1847–1905), Bak Jónás (1816–), Horog Mihály (1838–1905), Horváth András (1781–), Kiss András (1855–), Kiss János (1883–1948), Kovács Antal (1866–1950), Kovács Gábor (1872–1960), Kovács Imre (1860–1942), Kovács Miklós (1863–), Liptai Pál (1833–), Szecsei András (1802–1886), Takács Sándor (1807–), Terelmes

Kovács Antal szabómester (1866-1950)

Kovács Antal szabómester (1866-1950)

András (1841–), Varga Benjamin (1843–1862)

Szabó (női)
Rösző Lídia (1875–)

Szobafestő
Nagy Sándor (1842–)

Takácsok
Bak Dávid (1800–1855), Bak Ferenc (1830–1858), Bak Ferenc (1832–), Bak Gábor (1856–), Bak József (1785–1871), Bak József (1802–1877), Bak Sándor (1794–1858), Bak Sándor (1802–), Bak Sándor (1811–1866), Barada Antal (1829–),Barada Imre (1843–), Csepregi Gábor (1820–1901), Farkas Gábor (1824–), Földvári Ádám (1786–), Gábor Benjamin (1839–), Gacs Miklós 1829–), Gál Imre (1828–), Hállai Sándor (1820–), Jaksa Péter (1786-–847), Juhász Mátyás (1827–), Kamrás János (1819–), Kiss András (1761–1823), Kiss András (1857–1945), Kiss János (1774–), Kiss János (1784–), Kiss Sándor (1860]), Kontha Gábor (1831–), Mészáros András (1806–), Mészáros Sándor (1825–), Molnár János (1805–), Szabados József (1816–), Szabados József (1821–), Szabó József (1824–1890), Szendi István (1783–), Sződi Gábor (1813–), Tóth Imre (1819–), Tóth Imre (1826–1876), Tököli Miklós (1805–), Varga Sándor (1808–1880), Varga Sándor (1818–), Varga Sándor (1825–)

A fentiekben természetesen nem szerepelnek az olyan iparos tevékenységek, szakmák, melyek leginkább a városokban fordulnak elő, mint például az arany- és ezüstművesek, ékszerészek, harangöntők /orgonások, kárpitosok, kesztyűsök, látszerészek, napernyőkészítők vagy a ruhafestők. Azonban Lacháza mezőgazdasági jellegéből kifolyólag meglepő módon nincsenek bor- és sörkereskedők, bőrkerekedők, cserépfedők, gombkötők, gyertyamártók, kefekötők, köszörűsök, kútmesterek, lókereskedők, nádkereskedők, sajtkereskedők, szappanosok, téglavetők és tollkereskedők, hogy csak néhányat említsünk.
Az egyes korszakokat egybevetve sok érdekességet lehet kiolvasni a fenti összegzésekből, például a technika fejlődésére vagy a társadalmi átalakulásra vonatkozólag. És még más egyebet is, ami legyen inkább az olvasó nagy felfedezése.

Dr. Szenttamási-Babós Lajos
helytörténeti kutató

Gondolatok a Hamza Múzeum *Kor-Társítások* című kiállítása elé 2. rész

Ahogyan az előző számban végig vettük a nemzetközi trendeket. Ugyanezt a szűkebb környezetünk, a Jászság vonatkozásában már nem tudjuk ilyen szépen levezetni. Az előbbiekben vázolt fejlődési folyamat elsősorban a nyugati országokra és Amerikára a jellemző. A mi térségünkben ismét „lemaradás” tapasztalható, ugyanis a második világháborút követően az államhatalom a saját politikai céljainak megvalósítására sajátította ki a művészeteket. Természetesen nem azt mondom, hogy nem voltak másfajta törekvések, de azért az aktuálpolitika jelentősen befolyásolta az irányt. A szocialista realizmus gyönyörű példáit láthatjuk mind a Hamza, mind a Szikra Galéria, illetve a Jász Múzeum gyűjteményében.
Árnyalja a kialakult képet az is, hogy az Alföldi iskolán nevelkedett jászsági festészet nem tudott szakítani a hagyományos értelemben vett „iskolán”. Ezt az állításomat erősíti Kugler Erika gondolata is: *„A realista festészet a nemzetközi művészetek történetében a 19. század második felére esik, nálunk viszont az 1970–80-as években még él.”* (Amit kiegészítenék azzal, hogy mind a mai napig, hiszen egy réteg most is a realizmus tüneteit hordozza festményein.
A jászberényi kortárs kezdeményezésekről kiváló összefoglalók, valamint a Hamza Múzeum adattára is számos dokumentumot tartalmaz.
Az 1970-es évek végén szerveződő, majd 1988-ban egyesületté formálódott Alkotárs célja a jászsági művészek és azok alkotótevékenységének összefogása, az országos és nemzetközi művészeti életbe való bekapcsolódás, a vizuális művészetek szervezett bemutatása, bemutatkozási lehetőség biztosítása, egy jászsági képzőművészeti gyűjtemény összeállítása, és annak állandó kiállításon való bemutatása az itt élt és élő alkotók munkáiból.
„Amikor 1989-ben Magyarországon megtörtént a rendszerváltás, a nyugati művészek az intézményi nyomás alól hozzánk utaztak, és felsóhajtva tapasztalták meg a „szabadság szigetét”, ahol még nincsenek a művészeken élősködő galériások, fogyasztói világ, sőt az új társadalmi felépítmény támogatja a kultúrát.
Ebbe a közegbe tér haza az 1980-as évek végén a Hamza házaspár is, ahol sem az Alkotárssal, sem a párizsi modern művészeti benyomásokból építkező művész hagyatékával nem igazán tudnak mit kezdeni a városban. Azonban míg az AME esetében ugyan a kortárs művésztársadalom figyelmét és elismerését elnyeri a tevékenységük, egyre kevesebb erkölcsi és anyagi támogatást kap a várostól a csoport, addig Hamzáék jelentős magánvagyonnal alapítványt hoznak létre, (tulajdonképpen ugyanazon célok megvalósítására), amit a város a közalapítvány 2001-es létrehozásával tovább folytat.
Ugyan az egyesület a 2000-es évek elején megszűnt, de az AME 1984-ben indított táborai, majd az 1991-től megrendezett nemzetközi Art Campek kisebb kitérőkkel ugyan, de tovább élnek: tavaly tartották a jubileumi, Art Camp 2020, XXX. Nemzetközi Művészeti Szimpóziumot.
Ugyan nem kortárs, de mindenképpen meg kell említenünk, hogy ezzel párhuzamosan, 1990-ben jött létre a Berényi Műhely alkotóközösség, ahol a természetelvű kifejezésmód mellett születnek képek impresszionista, expresszív, konstruktív, naturalista és naiv felfogásban is. Illetve az 1991-ben létrejött Jászsági Művésztelepet, a nemrégiben elhunyt Sisa József alapításával.
1999-ben jött létre a múzeum mellett a Hamza Studio, mely végzős, vagy frissen végzett képzőművészekből állt, s melynek lineáris folytatása a 2014-ben indított Jövőkép Alkotók Egyesülete.

Kor. Társ. Kortárs. Társítás. Kor-Társítások.
A szójátékkal is arra a kérdésre keressük a választ: Mi kerülhet ma a falakra? Hiszen ***„nem minden ma élő művész kortársművész, és nem minden mai művészet kortársművészet. Kortársművészet az, amely a jelen társadalmában gyökerezik, a jelenkor problémáit fogalmazza művészeti problémává, a jelenkor eszközeit, technikáját alkalmazza a mű megalkotására***
A múzeum gyűjteménye igencsak megszabja a határainkat, hiszen kizárólag abból válogattunk. Nagy szerepe volt ebben B. Jánosi Gyöngyinek, aki a helyzetet felismerve kezdte gyűjteni az ezredforduló környékén az egykori Hamza Studio kiállításainak kvalitásos darabjait, folytatta ezt Góg Zoltán Palkó Tibor és Katona Zoltán műveivel – hogy csak a legismertebb kortársakat említsük. S ezen vagyok jómagam

Részlet a kiállításból

is, amikor a kortárs kérdést elővettük kolléganőmmel.
Végig járva a kiállítást, számos

műtárgynál nehéz eldönteni, hogy kortársnak minősül-e. (Komoly feladat ez, s ahogy korábban láthattuk, nem is a befogadókon múlik: a legtöbbször a szakmai közeg – kurátor, író, galériás stb. – határozza meg, azáltal, hogy egy-egy műtárgyat kiállít, vagy egy komoly cikket közöl róla a megfelelő helyen.) Van, ami egyértelműen az, de szándékosan raktunk ki most a

A kiállítás részlete

múzeumban olyan műtárgyakat is, amik nem merítik ki a kortárs fogalmát. Ugyanakkor a cím megengedő mivolta (korok társításaként értelmezve) ezt is lehetővé teszi – pont ezért jött létre a szójáték... hogy együtt kapjon helyet a 25 évnél korábbi és a fiatalabb; a már elhunyt az élővel, a hagyományos megfogalmazás az elvonatkoztatottal.

A teljesség igénye nélkül, a kortárs-kérdéshez szorosan kapcsolódóan emelnék ki néhányat közülük.

Ahogy már korábban, a Kor-Társításoknál is külön vettük a grafikai részt: a kisebb teremben és a folyosón kapott helyet az egyedi és a sokszorosító eljárásokat bemutató blokk.

Palkovits Edina képe egy kifordított világ képét tükrözi, a nagytemplomról készült, negatív színezetű fotójával.

A kisteremben **Bartos Kinga** *Múlt* és *Jövő* című linómetszetei az ezredfordulóra készültek, egy évezred lezárására, és egy új kezdetére. De nem ezt csináljuk-e minden egyes nap, a jelenben? Mellette a korábban már említett számítógépes grafikájának is egyértelműen helye van a falakon.

Kovács Zsigmond *Tánc* sorozata szintén linómetszet, **Molnár János** ugyanezt a technikát akvarellel színezi a jászsági templomokat bemutató sorozatában.

A sokszorosító grafikához a *Műhelytitkaink* című sorozatban készült rézkarc, egy fémlemezbe maratott ex libris, valamint linóleum dúcok, és az elkészítésükhöz szükséges eszközök (kések, festék, prés stb.) kapnak helyet.

Az egyedi grafikát **Szabó Lívia** pasztell tanulmányai, **Kugler Erika** Klimtet idéző ceruzarajzai, valamint **Nagy Tamás** szénrajza képviselik.

A nagyobb teremben kapott helyet a festészet és számos más technikát felsorakoztató kollekció.

Telek Béla 2016-os olajpasztellje a hagyományos utat követi, ugyanakkor a *Recsk* című assemblage-a (különféle tárgyak egymáshoz illesztéséből, összerakásából, halmozásából létrehozott háromdimenziós műalkotás) pont a kortárs egyik fő vonulatát mutatja be, a múltra a mindenkori jelenből fókuszálva.

Demény Andrea 2000-ben, az ezredfordulón készült objectje, *A jövő könyve* forgatható számlapjaival állandó aktualitásáról tesz tanúbizonyságot.

Palkovits Edina: ytongból készült szobra, **Kugler Erika**: *Rituálék* és **Szabó Lívia** *Egymásra utaltság* című festményei, valamint **Kerekné Mihalik Judit** *Reneszánsz* sgraffito-ja technikai érdekességként került be a kiállításba.

Velkeiné Pócz Ilona *Boconádi csárda* és **Szabó Lívia** *Olvasztás* című akvarellje ugyan technikailag megegyezik, tartalmilag viszont igen távol állnak egymástól.

Beluzsár Csaba szemeteskukákat ábrázoló akrilfestménye a *Zsákbamacska* címet megismerve már egész más jelentést kap. **Nagy Tamás** *Berényi ritmus*a a város főterén álló Korsós lány sokadik feldolgozása. **Koncz Gábor** 2018-ban végzett a Magyar Képzőművészeti Egyetemen, *Átfedések* című munkájáról már a bevezetőben esett szó.

Ördög Margit és **Máté Eszter** tűzzománcai a technika sokszínűségét és felhasználásának lehetőségeit szemléltetik, **Máté György** plakettje pedig mindig is a múzeum ügyéért jelentős tevékenységükkel kiemelkedő emberek elismerése marad.

Mindezek mellett, lehet, hogy **Palkó Tibor** *Elesett* című műve 1996-ban kereste a miérteket és hogyanokat témájával és technikai megoldásaival, ugyanakkor akár ma is aktuálisnak érezhetjük...

Ráadásul Palkó a jászberényi kortársművészeti kezdeményezésekből kihagyhatatlan, hiszen ő volt az (többek között), aki a 70-es évek végén, 80-as évek elején – a már említett –, főleg autodidakta művészekből álló csoportot létrehozta a városban, majd a rendszerváltást követően az Alkotárs Művészeti Egyesülettel nemcsak a városi, de a magyar civil szervezetek között is elsők között teremtette meg az önálló jogi státusz lehetőségét.

Az is bizton állítható, hogy **B. Jánosi Gyöngyi** 1993-as *Tisztelgése Hamza D. Ákos előtt* mindig is időszerű marad a múzeum számára. (Ez újabb kérdést vet fel: a tartalmi és időbeli vizsgálat mellett a hely is szerepet játszhat a megítélésben – erre azonban nem találtam példát a felhasznált irodalomban.)

Ez utóbbiak ugyan már kicsúsztak a fentebb említett 25 évből. Ugyanakkor mai napig hatnak: túlvisznek a valóságon, (el)gondolkodtatnak, hozzáadnak valamit a maihoz.

Részlet a kiállításból

Ahogy korábban már érzékelhettük, a kortárs művészet egy nagyon vékony hajszálon mozog. Amit ma annak tudunk be, azt lehet, holnap már nem állja meg a helyét ezen a téren (attól még persze, lehet jó mű). Benne lenni, megélni sem egyszerű. Számos olyan kérdés felmerül, amire ma még nem tudjuk a választ. Ahogy korábban már írtam, talán majd 50–100 év múlva, az akkori művészettörténészek erre a korra is kitalálnak valami jó szót.
Most viszont néhány évig megmarad a Kor-Társítás a Hamzában. Fogadják szeretettel!

Felhasznált irodalom:

Bangócs Gábor-Palkó Tibor: Art Camp, Jászberény, 1998
BLOCK Art Kulturális Egyesület, Budapest, 2011.
Csizmadia Alexa: Kor-kérdés. Egy többértelmű művészettörténeti kategória. Műértő, 2007. április. 8. p.
Góg Zoltán: Art Camp – könyvismertető. In: A Hamza Múzeum jubileumi évkönyve 1995–2005. Hamza Múzeum és Jász Galéria Közalapítvány, Jászberény, 2005. 248. p.
György Péter: Zeitgeist. Kulturális antropológia és művészettörténet között. Műértő, 2007. július-augusztus. 11. p.
Kolle Gabriella: Mi az, hogy kortárs? Ki a kortárs művész? Budapest, 2016
Kugler Erika: Kortársművészeti kezdeményezések és képzőművészeti alkotótáborok Jászberényben, 1979-2010
Muhi Sándor: A XX. század művészete. Szatmárnémeti, 2012
Muhi Sándor: A XXI. század művészete, Szatmárnémeti, 2012
Tatai Erzsébet: Akik a passzátszelet fújják. Reflexió Csizmadia Alexa Kor-kérdés című cikkére. Műértő, 2007. május. 8. p.

Farkas Edit, a Hamza Múzeum és Jász Galéria igazgatója

A HÓNAP ÉRTÉKTÁRI ÉRDEKESSÉGE
Meghívó jótékony célú hangversenyre

Egy kutató sokszor találkozik és bosszankodik a „folyó évi vagy folyó év” megjelölés miatt, különösen, ha az egy több tíz évvel ezelőtt készített meghívón vagy más egyéb iraton szerepel. Ezután kezdődhet a „nyomozás”, mikor is volt a folyó év? Szerencsés estben korábbi kutatásokból pontosítani lehet az időpontot.
„Meghívó. A jászfényszarui „Casino Egyesület” folyó évi október 12-én saját helyiségében a „Casino Egyesület” könyvtára javára jótékonyczélu Hangversenyt rendez, melyre t. (tisztelt) Címet és b. (becses) családját tisztelettel meghívja az Elnökség. Kezdete este 8 órakor. Belépődíj: Személyenkint 1 korona. Családjegy 3 korona. Felülfizetéseket köszönettel fogadunk és hírlapilag nyugtázunk. A hölgyeket kérjük egyszerü ruhában megjelenni. Hangverseny után tánc.”
A meghívó hátlapján találhatók a műsorban elhangzó művek és a közreműködők nevei. Fábry Elek gyógyszerész három gyermekére épül döntően a műsor, akik Jászfényszarun születtek**, Fábry Dezső** (1893–1970), **Fábry Iluska** (Ilona, 1995–1978), **Fábry Gizike** (Gizella 1898–1956). **Marcsány Győző** (Marcsányi) 1912–1921 között tanított itt a római katolikus elemi iskolában, az egyházmegyei nyomtatott évenkénti kiadványban Marcsányiként szerepel. **Koós János** (Koósch) 1904–1913 között szintén itt tanított a római katolikus elemi iskolában, az egyházmegyei nyomtatott évenkénti kiadványban Koósch családnévvel írták. **Aczél József** 1911–1912-ben káplánként itt teljesített lelki szolgálatot. **Dr. Ürményi Józsefné** a főjegyző felesége, de tanítói képesítéssel rendelkezett. A férj dr. Ürményi József 1911–1918 között töltötte be Jászfényszarun a főjegyzői tisztséget. A feleség 1917–1918-ban tanított a helyi elemi iskolában. A fentieket értékelve a hangverseny **1911-ben, de inkább 1912-ben** lehetett, mivel Marcsányi 1912-ben érkezett.
A meghívóból sok egyéb dolog hitelt érdemlően kiderül: a múlt század elején létezett Jászfényszarun Casino Egyesület, és az is, hogy volt az egyesületnek saját könyvtára, amelynek bővítésére szervezték a rendezvényt. A műsor sokszínűsége, a közreműködők zenei műveltsége is sokatmondó.
Így, 110 évvel az esemény után is megállapítható, elődeink is sokat tettek az itt élők műveltségének gyarapításáért, szórakozásáért. Jó ezt nem csak gondolni, hanem a meghívó alapján tényként kezelni. A meghívót Fábry Dezső leányától, **Fábry Katalin**tól kaptuk. Köszönjük, hogy megőrizték a családi és egyben helytörténeti dokumentumot.

Tóth Tibor, a Jászfényszarui Települési Értéktár vezetője

Meghívó.

A jászfényszarui „Casino Egyesület”
folyó évi október hó 12-én saját helyiségében
a „Casino Egyesület” könyvtára javára jótékonyczélu

Hangversenyt

rendez, melyre t. (tisztelt) Címet és b. (becses) családját tisztelettel meghívja az Elnökség.
Kezdete este 8 órakor.
Belépődíj: Személyenkint 1 korona.
Családjegy 3 „
Felülfizetéseket köszönettel fogadunk és hírlapilag nyugtázunk.
A hölgyeket kérjük egyszerü ruhában megjelenni.
Hangverseny után tánc.

A jászfényszarui Casinó Egysület meghívója

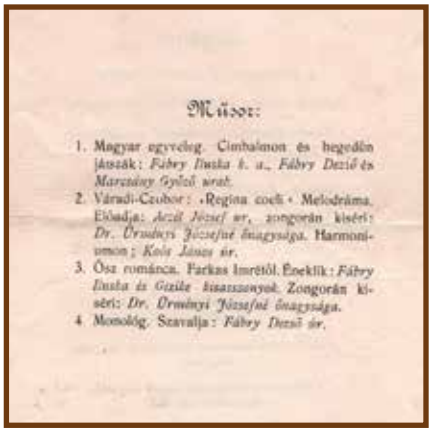
Műsor:

1. Magyar egyveleg. Cimbalmon és hegedün játszák: Fábry Iluska k. a., Fábry Dezső és Marcsány Győző urak.
2. Váradi-Czobor: »Regina coeli« Melodráma. Előadja: Aczél József ur, zongorán kiséri: Dr. Ürményi Józsefné ő.nagysága. Harmoniumon: Koós János úr.
3. Ősz románca. Farkas Imrétől. Éneklik: Fábry Iluska és Gizike kisasszonyok. Zongorán kiséri: Dr. Ürményi Józsefné ő.nagysága.
4. Monológ. Szavalja: Fábry Dezső úr.

A Jászfényszarui Casinó Egyesület meghívójának másik oldala

In memoriam Dr. Fodor István régész (1943–2021)

Mély megrendüléssel vettük tudomásul, hogy életének 78. évében elhunyt dr. Fodor István régész, a Magyar Nemzeti Múzeum címzetes főigazgatója, a Szegedi Tudományegyetem Régészeti Tanszékének nyugalmazott tanszékvezetője.

Fodor István a magyar régészet ikonikus alakja volt. A magyarországi népvándorlás-, honfoglalás- és Árpád-kori régészeti kutatás meghatározó kutatója, akinek kutatási eredményein generációk nőttek fel. Otthonosan mozgott a legbonyolultabb steppei és Kárpát-medencei történeti és régészeti kérdésekben, hatalmas lexikális tudását és szakirodalmi ismereteit pedig jó előadóként rendkívül érthetően és élvezhetően tudta átadni a hallgatóságának. Több nyelven beszélt folyékonyan, és publikálta kiváló szakmai tanulmányait, ismeretterjesztő írásait, amelyek száma meghaladta a háromszázat. Legfontosabb tudományos-ismeretterjesztő dolgozatát, a *Verecke híres útján...* című művét 75.000 példányban adták ki 1975-ben és 1980-ban, mely azóta is meghatározó tudományos munka minden kutató és érdeklődő számára, aki a magyarok korai történetével és a honfoglalással foglalkozik.

Egyetemi tanulmányait a moszkvai Lomonoszov egyetemen végezte el, majd 54 éven keresztül dolgozott a Magyar Nemzeti Múzeumban. 1967-ben kezdett el dolgozni a nemzet kulturális temploma falain belül, 1978-tól a Középkori Osztály vezetője, majd 1986 és 1993 között a Magyar Nemzeti Múzeum főigazgatói tisztségét töltötte be. Több jelentős kiállítás elkészítésében játszott szerepet. Az 1996-ban a Magyar Nemzeti Múzeumban bemutatott, a magyar honfoglalás millecentenáriumára rendezett kiállítás megszervezése mellett a kínai agyaghadsereg bemutatása is a nevéhez fűződött.

1974-től egyetemi oktatóként is szerepet vállalt a magyarországi régészképzésben. Először az Eötvös Loránd Tudományegyetemen és az akkor még József Attila (ma Szegedi) Tudományegyetemen tartott órákat. Később Trogmayer Ottóval közösen újjáélesztette Szegeden az ötvenes években megszüntetett Régészeti Tanszéket, melynek 1997-től 2008-ig tanszékvezetője volt. Itt oktatta 2000 és 2005 között e sorok íróját is.

Több tudományos folyóirat főszerkesztője, valamint több neves tudományos

Dr. Fodor István régész

intézet és bizottság tagja volt. 1989 és 2000 között részt vett a Szovjetunióba hurcolt magyar műkincsek felkutatásában, kezdeményezője volt a háborúban kárt szenvedett országok összefogásának és a Spoils of War nemzetközi folyóirat létrehozásának. Szerteágazó tevékenységéért több kitüntetéssel is jutalmazták, 2016-ban megkapta a Magyar Érdemrend Tisztikeresztjét is.

Fodor István közeli kapcsolatban állt a Jászsággal és a Jász Múzeummal. Már az 1970-es évek végén terepbejárásokat folytatott Szolnok megyében egy készülő honfoglalás kori leletkorpusz elkészítése miatt. 1979-ben Jászágón és Jászberényben is megfordult, majd Jászágón 1981-ben próbafeltárást is végzett egy honfoglaló temető feltételezett helyén. A jászágói Helytörténeti Gyűjteményben őrzött emberalakos gótikus bronz gyertyatartóról pedig 1984-ben jelent meg dolgozata a Folia Archaeologica régészeti szakfolyóirat hasábjain. A jászágói iskolamúzeumról és annak kezelőjéről, Macsi Sándorról szóló kedves, méltató szavai ugyanebben az évben jelentek meg a Honismeret című folyóirat lapjain, a Jászágón talált építési áldozatról pedig a Communicationes Archaeologiae Hungariae 1986-os kiadványában írt tudományos dolgozatot.

1980-ban kezdődtek el a négyszállási jász temetők feltárásai. Fodor István minden évben meglátogatta az ásatást, valamint barátját, Selmeczi Lászlót, és a régészeti kutatásokon kívül közeli kapcsolatba került a Jász Múzeummal és a Jászsággal is. Több alkalommal tartott előadást a Jász Múzeumban, az előadások alatt a magyar honfoglalást és annak előzményeit ismerhette meg az érdeklődő közönség.

Valószínűleg a kialakult szoros kapcsolat miatt döntöttek úgy a szervezők, hogy Miskolc és Kairó mellett Jászberény adjon otthont egy, a középkori steppe történetével és a magyar őstörténettel foglalkozó nemzetközi konferenciasorozatnak is. A *Medieval Nomads Second International Conference on the Medieval History of the Eurasian Steppe* című konferencia 2007. május 24 és 26 között zajlott a Jász Múzeumban. De nem ez volt az egyetlen konferencia, amin részt vett a Jászságban. A Jászkunság kutatása konferenciákon legutóbb 2014-ben, a városháza dísztermében megtartott tudományos ülésen vett részt. Ezen a konferencián összehasonlította az észak-Kaukázus 8–9. századi sírleleteit a honfoglaló magyarokra jellemző sírleletekkel, és kijelentette, hogy *„ a régészeti adatok semmiben nem támogatják a magyarság kaukázusi jelenlétének ötletét”.* 2018-ban pedig a Jász Múzeum és a Damjanich János Múzeum közös szervezésében tartott bronzkori konferencián szerepelt utoljára, amikor elvállalta a levezető elnöki tisztséget. De ezután is, ha tehette, szívesen látogatott el a Jászság fővárosába.

Bár a jászok kutatása nem tartozott a fő kutatási területei közé, a kunokkal sokat foglalkozott. Már a 80-as években több tanulmánya jelent meg a kun sírszobrokról, és a kunok gazdálkodását is kutatta. Ez utóbbiról tartalmas előadást tartott a barátja, Selmeczi László 70. születésnapja tiszteletére rendezett konferencián.

A szoros kapcsolat mindig megmaradt Jász-Nagykun-Szolnok megye, Jászberény és Fodor István között. Ennek volt köszönhető, hogy a Jászberény mellett előkerült honfoglalás kori aranyozott ezüst süvegcsúcs megtalálásakor a szolnoki Damjanich János Múzeum munkatársai elsőként Fodor Istvánt értesítették a szenzációs régészeti leletről. Az előkerült leleteket a tőle megszokott pontossággal dolgozta fel, és közölte 2017-ben a Communicationes Archaeologicae Hungariae hasábjain.

Fodor István halálával egy nagyszerű régészt, kutatót, tanárembert vesztettünk el. Nyugodjon békében Tanár Úr!

Gulyás András Zoltán régész, egykori tanítványa

Búcsú Sisa József ötvös – iparművésztől (1951 – 2021)

Május 22-én Jászberényben a Jézus neve Ferences templomban búcsúztak el tisztelői Sisa Józseftől, a Jászság kulturális életének ikonikus művészétől, a tűzzománc európai hírű mesterétől.
Februárban érkezett a sokkoló hír, hogy Jóska nincs többé, most minden küzdelme, ereje kevés volt. Pedig ritka erős akaratú és nagy munkabírású ember volt, minden elébe kerülő nehézséggel sikeresen megküzdött.
Jászberényben született 1951-ben, s első munkahelyén a Hűtőgépgyárban dekorációs-, kiállítás rendezői munkát végzett. Már ekkor foglalkozott grafikával, és a festészet is érdekelte. A tűzzománc technikával, – amely a jelenkor legnagyobb művészei közé emelte – 1973-ban kezdett el foglalkozni, véletlenszerűen. A zebegényi alkotótáborban olyan munkát készített, amelybe a kollégái javasoltak beépíteni egy színes kerámiát vagy zománcot.
Ő a zománcot választotta, mert azt még nem ismerte. Elmélyült a tanulmányozásában, s szerelmese lett ennek a technikának. Nem a hagyományos művészképzés stációit járta végig.
Ami megtanulható volt az ötvös szakmából, a zománcozásról, azt fokozatosan magáévá tette. Tanulmányozta a bizánci mesterek munkáin megjelenő zománcok anyagát, színvilágát, az általuk alkalmazott technikákat, különösen a rekeszzománcot. Ez utóbbit forradalmasította, s nyitott új korszakot a tűzzománc készítésében. A jászberényi házasságkötő terembe 1991-ben, rekesz – technológiával készített 8 m^2 - es *Menyegző* című faliképe, akkor Európa legnagyobb alkotása volt. (Ezt az eljárást eredetileg néhány cm^2-nyi képfelületek elkészítésére használták). A jászfényszarui városháza dísztermében, 2013 -ban újabb lenyűgöző, immár 3 dimenziós 9 m^2 – es faliképét átadták át. Ez az összetett, többszöri égetéssel készített rekeszzománc alkotás, nemhogy Magyarországon, a világon is ritkaságnak számít. Az *Időszalag* című alkotás a magyar történelem jeles eseményeit, személyiségeit, a Lehel – mítoszt, a Jászkun Redemptiót és a jász települések zászlóit ábrázolja.
Szinte minden alkotásán hallatlanul gazdag motívumkincs jelenik meg. Ezek sokszor szűkebb hazája a Jászság népművészeti díszítőelemeit, történetének eseményeit, ereklyéinek (pl. Lehelkürt) díszítőelemeit ábrázolják.
Alkotásainak témái változatosak, esetenként egyéni misztikus gondolatiságot tükröznek, de a nemzetközi és hazai művelődéstörténet, mitológia alapértékei felé is szívesen fordult.
1969-től rendszeresen részt vett hazai és nemzetközi pályázatokon, csoportos tárlatokon, többek között Olaszországban, Franciaországban, Angliában, Lengyelországban, Szlovákiában, Csehországban, Oroszországban.
Több alkalommal díjazták munkáit: 1972-ben különdíjat kapott az Országos Grafikai pályázaton, 1988-ban a Téli Tárlaton a Magyar Képzőművészek és Iparművészek díját kapta, 1989-ben az ART-89 Nemzetközi Képzőművészeti pályázaton nyert első díjat.
Egyéni kiállításait mindig maga rendezte nagy igényességgel. Évekig tanulmányozta a magyar Szent Korona zománcképeit, s a 2007-es jászberényi életmű kiállításának központi témája is ez volt.
Sok műve van a világban, számos belés köztéren felállított és elhelyezett alkotása is gazdagítja munkásságát. Jászberényben az 56-os emlékmű, az Ifjúsági Házban 40 m^2 – es kerámia és tűzzománc falikép, városi információs táblák, Jazdban, Jászberény iráni testvérvárosában a 4 m-es fém – zománc plasztika, amely a Lehel-kürtöt és a város címerét ábrázolja. Szolnokra a Megyeháza dísztermébe a megye településeinek címereit készítette el.
Figyelemre méltó munkásságát többször ismerték el rangos kitüntetésekkel. 1986-ban Jász-Nagykun-Szolnok Megye Művészeti díját kapta meg, 1994-ben a Magyar Köztársaság Érdemrend Kiskeresztjét, majd 2011-ben a Magyar Köztársasági Érdemrend Tisztikeresztje kitüntetést vehette át. Szűkebb hazájában 2012-ben a Jászságért díj kitüntetettje lett.
Országos-, megyei és jászsági közéleti-, szakmai testületekben hosszú éveken át végzett munkát, számítottak és támaszkodtak tudására, tapasztalatára. 1985-től felsőfokú tanintézetekben, alkotótáborokban is oktatta a zománc iránt érdeklődőket.
Tette ezt a Jászberénytől 12 km-re található Tőtevényen is, ahol 1991-től működtette az általa megálmodott, s nagyrészt saját munkával megépített-, kialakított Művésztelepet. Sok-sok kollégája, tanulni vágyó fiatal és idős művészbarát töltött el hasznos napokat, heteket a művész mellett.

Sisa József iparművész

De szívesen látott vendégek voltak a világ minden tájáról érkező érdeklődők, a testvérvárosi küldöttségek, vagy a helyi-, környékbeli óvodások, iskolások, nyugdíjasok is. Ott hagyva a rajzasztalt, a kemencét, ő maga is szívesen sétált egy-egy fél órát az arborétum – szerű birtokon, s olyankor feltöltődve tudott újra munkához látni.
Szeretett ott élni, az őt mindenben támogató felesége és családja körében. Büszke volt arra, hogy 3 fiú gyermeke közül kettő a művészi munkáját is tudta segíteni. Balázs ötvös iparművészként és belsőépítészként, Bence pedig a fém értő mestereként. Biztos volt abban, hogy ők viszik majd tovább a művészeti vonalat.
Miért vált sikeres művésszé, kiváló közéleti emberré Sisa József? Talán válasz ad erre művészi pályája elején megfogalmazott ars - poeticája:
„Mindig is tiszteltem az anyagot. Játszottam vele, és ez nagyszerű érzés volt. Úgy látom, hogy a régi ikonok, ötvös-művek – a jelek melyeket a múlt nagy mesterei örökítettek ránk – mára széttöredeztek, mintha csak pillanatnyi felvillanásként élnének tovább. Mégis közvetítik az üzeneteket a múltból a jövőbe. Azt hiszem, a ma alkotó művész feladata sem lehet más: tovább kell menni az elődök által megkezdett úton, és élővé kell varázsolni a korunk romboló erői által feldarabolt, földbe taposott művészi-emberi hagyatékot. Vallom, hogy a zománc, ha kellő tisztelettel és alázattal bánunk vele, egy ilyen nagyratörő terv véghezvitelére is alkalmasnak bizonyulhat.

Művész Úr, Kedves Barátom!, Jóska!
Te sokat tettél azért, hogy ideád valósággá váljék. Köszönet érte.
Amit gondoltál, létrehoztál, annak mi tisztelőid, barátaid is része lettünk: ezután bennünk, általunk is él tovább.
Nyugodj békében!

Sas István, ny. igazgató

BEDEKOVICH ÚTINAPLÓ

1. rész

Szóljunk hát eleinkről címen egy sorozatot indítottunk útjára s most id. Bedekovich Lőrinc geodéta nyomán járva egy képzeletbeli utazásra hívjuk az olvasót. Az útinaplónk egy-egy fejezetéből közlünk részleteket, hogy megismerjük a 270 éve született vízépítő mérnök gazdag életútját.

Id. komori Bedekovich Lőrinc (Jászapáti 1751. augusztus 8. – Jászfényszaru 1823. november 23.) nemesi családban született Jászapátin, majd 1782-ben Jászfényszarun telepedett le feleségével, *Pruzsinszky Erzsébettel, itt születtek gyermekei is. A Jászkun Kerület első földmérő és vízépítő mérnökét hivatala Jászberényhez kötötte, de munkája többségét Jászfényszarun végezte. Örök nyugalomra Jászfényszarun helyezték.*

Bedekovich Lőrinc Népfőiskolai Társaság támogató ajánlása révén, „id. Bedekovich Lőrinc a Jászkun Kerület első földmérő és vízépítő mérnöke munkásságának – a geodéta szakmai hagyatéka, kéziratos térképei", mint kiemelt nemzeti értéknek a Magyar Értéktárba történő felvételének előterjesztési anyagából készül az „útinapló".

Id. Bedekovich Lőrinc, aki a valamikori Jászkun Hármas Kerület – amelyet a Jászság, a Kiskunság és a Nagykunság alkotott – első földmérő és vízépítő mérnökeként ismert, nemcsak a mai Jász-Nagykun-Szolnok és Bács-Kiskun megye területén dolgozott, hanem többek között Heves és Külső-Szolnok vármegyében, Egerben, illetve Pest vármegyében is. Egyben őt tekinthetjük országos szinten is a modern földtudományi kutatások egyik megalapozójának. A térképészet, az országos jelentőségű árvízmentesítés és a vízrendezés területén végzett munkásságával megalapozta számos szakterület, a geodézia, a hidrológia és a tájökológia keretében folyó későbbi magyar kutatásokat. Különleges térképei tudományos szempontból is értékesek, és hozzájárulnak a tájegység múltjának, történeti földrajzi és multidiszciplináris vizsgálatának megalapozásához.

Tevékenysége, munkássága nemcsak országos, hanem Kárpát-medencei méreteket ölt, hiszen azok a folyamatok, amelyeket abban korban elindítottak, hosszú távon és lényegesen befolyásolták az alföldi földrajzi környezetet és ez által az egész társadalmi-gazdasági fejlődést.

Zádor-híd

A Hortobágy völgyében épült kilenc nyílású boltozott kőhíd. Karcagon a városszéli Vágóhíd utcán, majd a Tilalmas felé vezető úton közelíthetjük meg a Zádor-híd pusztáját, amely öt-hat kilométerre északkeletre fekszik Karcag központjától, a Hortobágyi Nemzeti Park határán, gyepes rónaságon. „Aki a Zádor-hidat látni akarja, elég fáradságos útra vállalkozik".

Az alföldi vízszabályozások előtt a Debrecenbe vezető országút fontos átkelőhelye volt itt a Zádor-éren, amely a magas vízállások idején hetekig járhatatlanná vált. Először 1783-ban történt írott utalás erre a közlekedési problémára a Jászkun kerület szeptember 1-én tartott gyűlésének latin nyelvű jegyzőkönyvében, amely szerint Góc István ácsmester renoválta a hidat a Zádor folyócskán. A II. József uralkodása alatt (1780–1790) készült katonai térkép három fahidat is feltüntet a Nádudvar felé vezető úton, ezek egyikének a helyén épült a ma is látható szilárd kőhíd.

A jászkunok gyűlése 1804. március 14-én határozott, hogy József főherceghez folyamodik a Zádorra tervezett híd engedélye és költsége céljából. Egy hónap sem telt el (!), és az illetékes nádori hivatalból megérkezett a válasz: *„A Felséges Herczeg a Kardszagi határban a Zádoron építendő kőhídra a Nagy-Kun Parti Cassából 3486 F(orint) 33 és fél Kr(ajcár) kölcséget a [...] projectum szerint megengedni méltóztatik..."*

A tervet és a költségvetést Bedekovich Lőrinc készítette. A munkálatokhoz az engedély birtokában tüstént nekiláttak. Jellemző a kor viszonyaira, hogy az építkezést felügyelő Illési János kapitány a kőanyag tengelyen történő szállításának lehetetlensége miatt 2000 szál fenyőt kérelmezett utólag tutajok készítésére, hogy azokon úsztassák le a követ Tokajból Karcagig. A nehézségek miatt a kivitelezés öt esztendeig elhúzódott. Elkészültekor 40 ölnyi (mintegy 80 méter) hosszával az akkori Magyarország leghosszabb hídja vezetett át a Zádoron. Szerkezete faragott kőből, boltozása téglából készült. Eredetileg éppúgy kilenc nyílása volt, mint a később – 1827 és 1833 között – megépült hortobágyi hídnak.

A Zádor-híd 1809-től huszonegy esztendeig szolgálta a Pestről Szolnokon át Debrecenbe vezető országos főút forgalmát, dacolva a Tisza és mellékvizei évenkénti áradásaival. Az 1830-as év rendkívüli árvizének azonban nem bírt ellenállni, a hatalmas víztömeg alámosta a hídfők alapjait, beomlott a két-két szélső ív. 1833-ban javították ki, a forgalom azonban addigra elkerülte, majd áttevődött a Hortobágyon átvezető új útra. 1847-re megépült a Dob alatti tiszai védőgát, a Nagykunság mentesült az árvizektől, a Zádor folyása örökre elapadt. 1925-ben elkezdték a Hortobágy-Berettyó főcsatorna bővítését, s ennek eredményeként a karcagi határban szétterülő vizeket is le tudta a főcsatorna vezetni, ezért többé a Zádor hídra nem volt szükség, a híd „szárazra került". A magában álló Zádor-híd a nagykunsági vízi világ hiteles tanúja. A híd és környéke 1976-ban lett országos védettségűvé nyilvánítva; ekkor került a Hortobágyi Nemzeti Park igazgatóságának kezelésébe.

„... azért csak Rózsa fel a kapufélfájára, hogy el ne felejtse ..." (Fazekas Mihály: Lúdas Matyi), kérjük, tartsanak velünk továbbra is, kísérjék figyelemmel a következő lapszámokban is a geodétánk útjait.

Forrás:

Farkas Kristóf Vince: Térképek, hidak, költemények: a Jászkun kerület első mérnöke, 2011. szeptember 28.
Fórián Péter: A partra vetett híd, Sárréti Krónika, 2016
Ludwig Emil: A karcagi Zádor-híd Magyar Nemzet, 2008. február (2008. 02. 16 / 46. szám) Dunka Sándor – Papp Ferenc: A Berettyó vízgazdálkodásának és jeges árvizének története, Vízügyi Történeti Füzetek 17. Budapest, 2008
Fotó: Zádor-híd, Sótiné Szathmári Dóra, a Déryné Kulturális, Turisztikai, Sport Központ és Könyvtár (Karcag), igazgatója adta át felhasználásra – amelyet s készséges segítségét ezúton is köszönünk.

Kovács Béláné Pető Magdolna,
a Bedekovich Lőrinc Főiskolai Társaság elnöke

A Zádor-híd Karcag határában

Népfőiskolai hírek

Az évet hasonlóan az előzőhöz, számtalan tervvel indítottuk. A szűkre szabott személyes találkozások és a virtuális világ váltakozott mindannyiunk életében. Reményeink szerint, még ha korlátozások között is, tavasszal és nyáron számtalan népfőiskolai találkozónak lehetünk részesei és adunk mi is teret, helyet programoknak.

Hagyomány és kreativitás, évfordulóink, népfőiskolai terveink 2021-ben

A Nemzeti Művelődési Intézet az Emberi Erőforrások Minisztériuma által biztosított támogatás révén közművelődési foglalkoztatási programot valósít meg. A program, egy közművelődési asszisztens foglalkoztatása révén a mi népfőiskolánk tevékenységét is segíti, emellett kutatások, felmérések készülnek, amelyekben részt veszünk és értékfeltárást, közösségszervezést támogatunk, útjára indítottuk a Komatál Közösség programot.

Tavaszi szemeszterben (február – június) bár terveztünk személyes találkozókat, várhatóan több alkalommal továbbra is a virtuális térben működünk. A Magyar Népfőiskolai Társaság (MNT) közreműködésével virtuális programokat hirdettünk meg: márciusban a felnőttképzés aktualitásairól, szabályairól hallottunk előadást. Áprilisban a műhelymunka résztvevői megtanulhatták biztonsággal kezelni a Zoom platform adta lehetőségeket és néhány – az online oktatásban eredményesen és könnyen alkalmazható – módszertani megoldás is bemutatásra került, illetve kipróbálási és tapasztalat megosztási lehetőséget biztosított a résztvevők számára. A műhelymunkák vezetője dr. Farkas Éva, felnőttképzési szakértő, a Szegedi Tudományegyetem docense.

Az ÉLETTÉR-KÉP rajz-, fotópályázat beadási határidejét április 19-ére módosítottuk, így az alkotásokat április végén összegeztük, majd a Bedekovich Galéria közösségi oldalon megrendeztük a virtuális kiállítást és eredményt is hirdettünk.

Az Értékőr *Műhely* keretében februárban útjára indítottuk javaslatunkat id. Bedekovich Lőrinc életművének felvételére, mint *kiemelt nemzeti érték*, a Magyar Értéktár felé. Az értékfeltáró *Bedekovich kurzus* keretében tájékoztatást adunk a Bedekovich kutatásokról – apa és fia geodéta munkásságáról – „Bedekovich útinapló" cikksorozatot indítottunk (Zádor-híd, József-csatorna, Mirhó-gát) és a kurgánok (kunhalmok) feltárásáról készült ismeretterjesztő anyagokról. Ez utóbbit a Korhatártalan Akadémia közösségi oldalon olvashatták, láthatták az érdeklődők, folyamatosan elérhető.

Folytatjuk a levéltári kutatásokat, a népfőiskolai dokumentumok archiválását és újra egyeztetünk minden tervezett kiállítási helyszínen. Reményeink szerint az előző évre ütemezett, de halasztásra került kiállításokat (belföldön, külföldön egyaránt) és népfőiskolai hálózati műhelyprogramokat is meg tudjuk valósítani Salgótarjánban, Kazincbarcikán és Putnokon. Júniusban az MNT keretében nemzetközi on-line szakmai tanácskozást hirdetünk meg régi és új partnerek bevonásával.

Az év során, ahogyan a járványhelyzet megengedi, szakmai tanulmányutakat is tervezünk – kérjük, kísérjék figyelemmel a meghirdetéseket, jelentkezési lehetőségeket. Az úti cél Dunakanyar (Vác, Zebegény), Bács-Kiskun vidék (Lakitelek, Kecskemét) és a Tokaj-hegyalja (Tolcsva, Tokaj, Tarcal) lesz, amelyek részben helytörténeti, részben kulturális örökségvédelmi vonatkozásúak és kötődnek a tavaszi és őszi félévben meghirdetett népfőiskolai kurzusokhoz is.

Az őszi szemeszterben (augusztus – december) kerül sor a *Beszélgetés a diófák alatt* (Mindszentkálla, Sz. Tóth János Emlékház) MNT programra. A Kortárs művészeti kurzus keretében a népfőiskolai *nyári táborra* az általános iskolások jelentkezését várjuk, amelyet *augusztus utolsó hetére* ütemeztünk. A partnerszervezet: Hamza Gyűjtemény és Jász Galéria, a kortárs művészeti alkotó tábort *Római vakáció* címmel hirdetjük meg. Az őszi műhelymunkák mellett reméljük, ismét tervezhetjük a szenior digital kurzust is, amelyeket a korhatártalan akadémia keretében indítottunk el. Az *Iskolatörténeti Kurzus* keretében a 140 éve épített jászfényszarusi katolikus iskola történetéből szemezgetünk, majd az id. Bedekovich Lőrinc születésének 270. évfordulójára és az első Jász Népfőiskola szervezésének, indításának 80. évfordulójára emléküléssel készülünk, amelyre várhatóan októberben kerül sor. A hagyományos Erzsébet napi programokat november 19-ére, az Adventi Kávéházat pedig december 12-ére tervezzük.

Kérjük, kísérjék figyelemmel a népfőiskolánk honlapját (www.bedekovich.hu), közösségi oldalát és facebook csoportjait – *Bedekovich Galéria, Bedekovich Korhatártalan Akadémia, Bedekovich Almáriom* –, illetve a *Heted hét határon át ... tábor* csoportot is, ahol tájékoztatást adunk az aktuális eseményekről, felhívásokról és feltárt értékeinkről.

Köszönjük, hogy velünk tartanak!

Kovács Béláné Pető Magdolna,
a Bedekovich Lőrinc Népfőiskolai
társaság elnöke

Bedekovich Lőrinc
Népfőiskolai Társaság logója

„Ha bemegyek a Lehel szállodába...” Népdalok a Jászságból

2020-ban újabb egyedülálló kulturális örökségvédelmi kiadvánnyal gazdagodott a Jászság: elkészült a legújabb népzenei dupla CD. A Jász Múzeumért Kulturális Alapítvány kiadásában megvalósított hiánypótló publikáció középpontjában ez alkalommal népdalos és népzenei értékek állnak, melyek legnagyobb többsége nem került korábban közreadásra ebben a formában. Az elmúlt 120 év távlatában 34 kutató több mint 1500 népdalt gyűjtött a Jászság településein, melyek kétharmada a Zenetudományi Intézet Hangarchívumában, illetve a Bartók-Rendben napjainkban is megtalálható, bárki számára online elérhető.

A folyamatos feltáró munkáknak köszönhetően sorra születtek a Jászság népzenei kiadványai Pál Mihály zenei

A CD-könyv címlapja

szerkesztésében. 1998-ban az *„A jászsági zölderdőbe...”* című kazetta megjelenésével vált igazán ismertté a Jászság népdalos és népzenei értékeinek egy kis szelete, mely nyolc év elteltével már korhűen megjelent CD formában is. A zenei szerkesztő vágya volt, hogy még életében elkészülhessen a korábbi népzenei CD folytatásaként egy dupla CD, mely tartalmazza mindazokat a kiemelten fontos népdalos és népzenei értékeket, melyek szinte mára már teljesen feledésbe merültek, illetve korábban kimaradtak, vagy még nem kerültek ezt megelőzően feltárásra.

Egyik gyöngyszemként említendő a *Jász verbunk,* mely egy madocsai „népi” zenekar által került feljátszásra 1959. március 14-én, Kiss Lajos népzenekutató munkájának eredményeként (MTA BTK ZTI AP 8379j) és csak az ezredforduló után vált ismertté a Jászságban, közel fél évszázaddal a dokumentálás után. A verbunkos stílusjegyeinek ismeretében kijelenthető, hogy 19. századi műzenei hatás alatt íródhatott, és habár zeneszerzőjét nem ismerjük, minden bizonnyal szerzői alkotás eredményeként született meg, mint a legtöbb, autentikus magyar népzenében folklorizálódott verbunkos.

A lemezeken található régi, valamint új stílusú népdalok mellett kis számban folklorizálódott műdalokat is hallhatunk, melyek más kistájakhoz hasonlóan beépültek a népdalos és népzenei repertoárba, a helyi dallamkincsek szerves részévé váltak, melyeket a hétköznapi emberek nem különítettek el, egyformán dalolták valamennyit kedvükre.

A népdalok egy része változatok formájában Nógrád, Pest, valamint Heves megyében, de az Alföld számos kistáján is megtalálható, korábbi népzenekutatási eredményekben fellelhető, illetve néhány esetben általánosan ismert népdalok, melyek szinte valamennyi dialektusterületen megtalálhatók napjainkban is vokális értékeink között. Helyi, illetve jászsági jellegzetességét az egy-egy hangnál megfigyelhető eltérések, szövegváltozatok, újabb versszakok, illetve bizonyos esetekben az előadásmód is jól megkülönböztethetővé teszi, melyet a tájnyelvi kiejtés is tovább erősít. Bartók Béla a mai Szlovákia területén, valamint Rákoskeresztúron 1906 és 1918 között végzett kutatásainak ismeretében kijelenthető, hogy néhány népdal esetében dallamazonosság figyelhető meg szlovák nyelvű gyűjtései, valamint a Jászságban dokumentált népdalok közt.

A dupla CD kiadványban közölt népdalok 6–18 szótagszámúak, előadásmódjukra többségében tempo giusto jellemző, illetve igen kis mértékben parlando figyelhető meg. Szótagszámuk tekintetében izoszillabikus, valamint heteroszillabikus népdalok egyaránt megtalálhatók, mely az azonos, illetve eltérő szótagszámú sorokból álló népdalokat jelentik. Ütemszámaik tekintetében izopódikus, azaz azonos ütemszámú sorokat tartalmazó népdalok, valamint heteropódikus, azaz változó ütemszámú sorokat tartalmazó népdalokról beszélhetünk. Ütemmutatójuk tekintetében végig azonos ütemmutatójú, azaz izometrikus, illetve eltérő ütemmutatójú, azaz heterometrikus népdalokat találunk. A változatos kadenciaszerkezetek, illetve az említett vizsgálati szempontok mind azt erősítik, hogy a Jászság igen változatos, sokszínű és igenis egyedülálló népdalkincsének újabb adaléka került megörökítésre az elkövetkezendő generációk számára.

Hangszerelését tekintve a korabeli zenekari formációk megszólalását adja vissza a dupla CD, mely mellett a kistájon dokumentált jellegzetes népi hangszerek, a duda, tekerőlant, illetve a citera is alkalmazásra kerül a zenei összeállítások részeként. A korabeli zenekari megszólalás szemléltetésén felül további kiemelkedő eredmény, hogy jászsági énekesek is közreműködnek a kiadványon, mely igazán egyedivé teszi az általuk megszólaltatott népdalokat, hiszen a jászsági tájnyelv általuk került leghitelesebben megformálásra.

A dupla CD 13 zenei összeállításában megtalálható 92 népdal és a verbunk stúdióban történő rögzítése hatalmas munka eredményeképpen valósulhatott meg, mely még nagyobb előkészületeket igényelt.

Mindezek eredményeként számos területen hasznosítható a legújabb jászsági dupla CD, illetve a kiskönyv. Helyi és regionális identitástudat erősítéseként taníthatóvá, tanulhatóvá válnak a most közreadott legújabb vokális és instrumentális ismeretek; oktatási intézmények segédanyagaként kerülhet alkalmazásra, melyek eredményeként újabb 3–4 generáció számára került megörökítésre megannyi népdalos és népzenei összeállítás. Ennek eredményeként unokáink, dédunokáink fogják énekelni a Jászság most megjelent és közreadott népdalait, megőrizve újabb 100 évre közel 100 népdalt.

Saját, 2009 óta tartó népzenekutatói és zenei rendezői munkám mottója, hogy: *„Adjuk vissza a falvaknak, ami a falvaké!”* Ez most ismételten megtörtént a Jászságban, amelyet, bízom benne, hogy még számtalan kulturális örökségvédelmi kiadvány követ, hogy minden múltbéli és jelenkori tudást át lehessen örökíteni írott és nyomtatott formában is fiataljaink számára, a jövő nemzedékének javát szolgálva.

Terék József népzenekutató

Oszvald Nándor ötvösművész gyűjteményes kiállítása a Jász Múzeumban

Hosszú zárva tartás után a jászberényi Jász Múzeum május 25-én végre megnyitotta kapuit a látogatók előtt, és hamarosan egy különleges kiállítást ajánlottak vendégeiknek. Június 3-án nyitották meg Oszvald Nándor jászberényi ötösművész, ékszerész mester gyűjteményes kiállítását. A látványos tárlat rendkívül sokoldalúan mutatja be a művész széleskörű érdeklődését, tevékenységét. Az egyházi kegytárgyak készítése és restaurálása mellett előszeretettel foglalkozik a történelmi korok, különösen a szkíta örökség kincseinek tanulmányozásával, és a múzeumokban őrzött szkíta tárgyak hiteles másolatainak megalkotásával. Ugyancsak a kedvenc hobbija közé tartozik a régi hajók (hadigályák, vitorlások, bálnavadász hajók) és a 20. század elején működő automobilok (Rolls-Royse, Mercedes-Benz, Aston Martin, Ferrari, Cadillac stb.), és motorkerékpárok (pl. Harley Davidson) aranyból, ezüstből és drágakövekből való makettjeinek elkészítése.
Oszvald Nándor ötvösművész kiállítása 2021. július 11-ig tekinthető meg a Jász Múzeumban.

Iris

Római hadigálya makettje.
Készítette Oszvald Nándor ötvösművész
Fotó: Bugyi Gábor.

Rolls-Royce Phantom II.
Készítette Oszvald Nándor ötvösművész
Fotó: Bugyi Gábor.

Lapunk szerzői

Dr. Anka László
történész, VERITAS Történetkutató Intézet és Levéltár, Budapest
Dr. Babós Lajos
helytörténeti kutató, Budapest
Bán Andrea
néprajzkutató, Törökszentmiklós
Bognár Mária újságíró, Budapest
Csörgő Terézia a Lehel Vezér Gimnázium nyugalmazott kémia-biológia szakos tanára, Jászberény
Farkas Edit grafikus, a Hamza Múzeum és Jász Galéria igazgatója, Jászberény
Dr. Gecse Annabella néprajzkutató, Damjanich János Múzeum, Szolnok
László Ferenc a gyöngyösi Kolping-család elnöke, Gyöngyös
Metykó Béla helytörténeti kutató, Jászberény
Dr. Örsi Julianna társadalomkutató, a JNSZ Megyei Tudományos Egyesület elnöke, Túrkeve
Patakiné Kocza Anita
művelődésszervező, Jászberény

LAPZÁRTA

Rendszeres és alkalmi szerzőink figyelmébe ajánljuk, hogy a következő lapszámunk 2021. augusztus végén jelenik meg. A kéziratokat és a fotókat elsősorban e-mailen legkésőbb 2021. július 21-ig kérjük eljuttatni a szerkesztőségbe.

***

Lapunk a Nemzeti Kulturális Alap Ismeretterjesztés és Környezetkultúra Kollégiuma, a Jászsági Önkormányzatok Szövetsége, a Nagykun Hagyományőrző Társulás és a személyi jövedelem adó 1 %-nak támogatásával jelenik meg.

Nemzeti Kulturális Alap

REDEMPTIO
A jász és kun települések honismereti lapja

Megjelenik kéthavonta
Kiadja a Jász Múzeumért Alapítvány
Felelős szerkesztő: Hortiné dr. Bathó Edit
A szerkesztőbizottság tagjai: Bugyi Gábor, Kókai Magdolna, Papné Varga Bernadett
Előkészítési munkák: Bugyi Gábor, Papné Varga Bernadett
A kiadó és a szerkesztőség címe:
5100 Jászberény, Táncsics M. u. 5.
Tel./fax: 57/502-610
E-mail: jaszmuzeum@gmail.com
www.jaszmuzeum.hu
ISSN 1218-9553
Nyomdai kivitelezés: Creatív Color Stúdió Kft. Tel.:30/230-4521 • www.ccstudio.hu